

HACI BEKTAŞ VELÎ

MAKÂLÂT-I GAYBÎYYE
ve
KELİMÂT-I AYNÎYYE

Hazırlayan
Doç. Dr. Gıyasettin AYTAŞ

Ön Söz

Hacı Bektaş Veli'ye ait olduğu birçok kaynakta belirtilen ve ilk defa Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi tarafından yayımlanan Makâlât-ı Gaybiyye ve Kelimât-ı Ayniyye adlı eser; dili ve üslubu içinde ele alınan konuların işlenişi bakımından Hacı Bektaş Veli'ye ait eserlerin en önemlilerinden biridir.

XIII. yüzyıl, Moğol hâkimiyetinin yanında, tasavvuf hareketlerinin de hız kazandığı bir dönem olmuştur. Bu yüzyılda Anadolu'nun hemen her şehrinde veya kasabasında tekkelere rastlamak mümkündür. Bu tekkelerde, klasik divan edebiyatı anlayışının dışında, tasavvufi halk edebiyatı adını verdiğimiz bir edebiyat anlayışı vücuda getirilmiştir.

Hacı Bektaş Veli'nin "Makâlât-ı Gaybiyye Kelimât-ı Ayniyye" adlı eseri XIII. yüzyıl tekke edebiyatının ürünüdür. Eser, didaktik bir tarzda kaleme alınmış olup sanatlı söyleyişten uzak, soru-cevap şeklinde yazılmıştır. Farsça olarak yazılan eserde dinî, ahlaki ve tasavvufi konularda sorulan kısa sorulara ayetler, hadisler ve İslam büyüklerinin sözleri şahit gösterilerek cevap verilmiştir. Karmaşık ve anlaşılması zor konular, herkesin anlayabileceği bir şekilde anlatılmıştır.

Makâlât-ı Gaybiyye ve Kelimât-ı Ayniyye'nin Hacı Bektaş Veli'nin kendi kaleminden çıkmış olup olmadığı yolunda kesin bir kanaat ileri sürmek mümkün değildir. Eser, Hacı Bektaş'ın kaleminden çıkmış olmasa bile içeriğinde onun öğütleri, yönlendirmeleri ve dünya görüşünü bulmak mümkündür. Genellikle tasavvuf büyükleri bu tip konulardaki görüşlerini sözel olarak dile getirmişler, daha sonraki dönemlerde de bu sözlü metinler, sevenleri tarafından yazıya geçirilmişlerdir. Bu eser de Hacı Bektaş Veli'nin bir öğrencisi, ardılı tarafından daha sonraki dönemlerde onun adına kaleme alınmıştır.

Araştırma Merkezimiz tarafından görevlendirilen ekibimiz, "Erenlerin İzinden" isimli belgesel film çalışması sırasında, İran İslam Şûrası Kütüphanesinde

Makâlât-ı Gaybiyye ve Kelimât-ı Ayniyye'yi bularak Türkiye'ye getirdi. Farsça olarak kaleme alınan eserin çevirisi yapıldıktan sonra bu eser, Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Merkezi tarafından Farsça orijinali ve Türkçe çevirisi ile birlikte yayımlandı.

Eserden birçok kaynakta söz edilmekte (Ana Britannica, C. 3: 535), fakat kitabın varlığından veya nüshalarından söz edilmemektedir (Noyan, 1998). Kimi bilim adamları da eserin Hacı Bektaş Velî'ye ait olduğu konusunda tereddütlüdür (Fırlah, 1997: 25). Prof. Dr. Abdurrahman Güzel ise bu eserin Hacı Bektaş'a ait olduğunu söylemiştir (Güzel, 1998:35). Eser hakkında en detaylı bilgi Prof. Dr. Esat Coşan'ın Makâlât'la ilgili olarak yaptığı eserinde verilmektedir. Coşan,

“Gölpınarlı Edebiyat Fakültesi Reisü'l-müderresinininden Mahmut Bey Baba ya ait yazma bir Mecmua-yı Resail'de Buyruk adlı eserin ardında Hacı Bektaş'a ait bir Hadis-i Erbain şerhi olduğunu ve oradan kendisinin de istinsah ettiğini kaydeder. Aynı yazarın adını verdiği, fakat bulunduğu yeri belirtmediği Makâlât-ı Gaybiyye ve Kelimât-ı Ayniyye, tıpkı Hacı Bektaş'a sonradan isnad edilmiş bir eser imiş.” (Coşan, XLI) demektedir.

Makâlât-ı Gaybiyye ve Kelimât-ı Ayniyye, kitabın ilk ve en önemli nüshası olmakla birlikte tek nüshası değildir. Bunun dışında birçok nüshasının olması gerekmektedir. Eserin bir diğer nüshasına İstanbul Belediye Kütüphanesinde Osman Nuri Ergin Yazmaları bölümündeki 948/1 sayılı yazmanın içinde la-23a yaprakları arasında rastlanmaktadır. Her ikisinin de hemen arkasından Kitabü'l Fevaid başlamaktadır.

Makâlât-ı Gaybiyye ve Kelimat-ı Ayniyye, XIII. yüzyıl tasavvuf geleneğinin en önemli eserlerinden biridir. Kitaptaki dil, anlatım ve konuların ele alınışı bunu ortaya koymaktadır. Eserin dili açık ve yalın gibi görünmekle birlikte eser, yoğun tasavvufi ıstılahlar ve mecazlarla yüklüdür.

Eserde kullanılan ayet, hadis ve güzel sözlerin hiçbirisi diğerine karıştırılmadan ve birbirinin yerine kullanılmadan düzenlenmiştir. Zaman zaman Farsça beyitlerin de yer aldığı eserde yer alan ayet ve hadisler kontrol edilerek açıklamaları ve dipnotlar hâlinde verilmiştir. Eserin neredeyse tamamı “Yaratanın görüntü denizinde dalgıçlık yapmak”, “kulluk kırbacı”, “ibadet bineği” gibi sanath söyleyişlerle ve bazı tasavvuf deyimleri ile süslenmiştir.

Eserde kullanılan Farsça beyitler incelendiğinde bunların klasik Fars şiir an-

layışı ile örtüşmediği görülmektedir. Bu şiirlerin içerik olarak Hacı Bektaş inanç ve düşünce sistemine daha yakın olduğu anlaşılmaktadır. Kitapta iki kişinin ismine özellikle yer verilerek görüşlerinden söz edilmektedir. Bunlardan birincisi Hoca Ahmet Yesevi'dir. Diğeri ise Abdülkadir Geylani'dir. İstanbul Belediye Kütüphanesinde bulunan nüshada ise daha çok isme yer verilmiştir. Bunlar arasında Şeyh Tusteri, Şeyh Küşeyri, Selimi, Vâsiti gibi isimler bulunmaktadır.

Hacı Bektaş Veli ile Hoca Ahmet Yesevî arasında bir ilişkinin olması Velayetname ve diğer birçok bilgiden yola çıkılarak olağan kabul edilmelidir. Ancak yazarın Abdülkadir Geylani'nin "Risaletü'l- Gavsıyye" isimli kitabını okumuş ve ona atıf yapmış olması dikkat çekicidir. Bu da Hacı Bektaş Veli'nin Anadolu'ya gelirken izlediği yolla ilgili olarak Velayetname'de verilen bilgilerin doğruluğunu bir kere daha ortaya koyması bakımından önemlidir. En azından Abdülkadir Geylani'yi tanıyor olması ilgi çekicidir.

Eserde öncelikle anlatılmak istenen kavramlar verilmekte, daha sonra bunlar tek tek açıklanmaktadır. Bunlar kimi zaman doğrudan, kimi zaman da soru cevap biçiminde yapılmaktadır. Çağının benzer eserlerinde zaman zaman menka-belere, ibret verici olaylarla süslenen anlatıma, zaman zaman konu dağınıklığına giden detay açıklamalara yer verilmediğini, her şeyin tam ve yerli yerinde kullanıldığını görüyoruz.

Eserde insanın kendisini arındırması, dervişin yapacaklarından başlayarak iman, akıl, bilgi, yaratılış, şeyh, mürid ilişkileri gibi birçok konuya girilmekte, bunlar açıklanmaktadır. Çeviri sırasında bu kavramların olabildiği kadar çağına ait özgünlükte yer almasına özen gösterilmiştir. Bazılarının günümüz Türkçesi ile karşılığı verilmemiştir. Çünkü yazar bu kavramları daha sonra çok anlaşılır bir biçimde örnekleyerek açıklamaktadır.

Kitabın bir başka özelliği ise Allah'ın zatı ile ilgili olarak kendisiyle yaşıt, ar-dıl ve öncülerinin geniş yorum ve açıklamalarına girmemiş olması, yaradan ve yaratılan arasındaki ilişkiyi Vahdet-i Vücut nazariyesine dayalı olarak açıklamamış olmasıdır. Bazı yerlerde bunu andıracak ifadeler bulunmakla birlikte daha sonra yaratıcı ve yaratılan arasındaki farkı çok sık vurgulamaktadır.

Kitabın en dikkat çekici yönlerinden biri de yaradan ve yaratılmışla ilgili olarak verdiği hükümlerin tümünü Kur'an'dan bunu açıklayan bir ayetle desteklemiş olmasıdır ki aynı çağda yazılmış benzer kitaplarda bu ayetlerin hiç kullanılmadığını veya bunlara çok az atıf yapıldığını söyleyebiliriz.

Kitabın başında ve sonunda müstensihî ve düzenleyeni ile ilgili bir yazı ve bilgi bulunmamaktadır. Ancak hemen başındaki “Bu Makâlât-ı Gaybiyye ve Kelimât-ı Ayniyye, yüce insan ve büyük mutasavvîf, dinle ilgili ilimler ve dünya ile ilgili hikmetler sahibi Hacı Bektaş Horasanî’ye-Allah aziz ruhunu kutsasın- ait olup taraftarlarını aydınlatmak için verdiği nasihatlerdir. Bu nasihatler, iyi kullanı gayrete getirmek ve günahkârlara doğru yolu göstermek için ilahî âlemden ilham edilmiştir.” (la) ifadesi eserin sonradan derlendiği ve düzenlendiği intibâ uyandırmaktadır.

İstanbul Belediye Kütüphanesinde bulduğumuz kitap için hicri 1079/1668 tarihi konulmuştur. Ancak kitabın içinde birden fazla metin bulunmaktadır. Bunlar içinde Risale-i Gülşeni ve Mevlevilikle ilgili başka metinlere de yer verilmiştir. Hicri 1079 tarihi bunlardan hangisini içine almaktadır? Bunu kesin olarak bilmiyoruz. Ancak metinde müstensihînin kullandığı yazı karakterinin birbirinin aynı olması ve cildinin orijinal özelliklerinin bozulmaması, kitapların tamamının çoğaltılma tarihinin Hicri 1079 tarihi olduğunu göstermektedir. Bu durumda elimizdeki ikinci nüshanın çoğaltılma tarihinin 17. yüzyılın başları olduğunu görebiliriz. Bu da kitabın önemini artıran çok önemli bir noktadır.

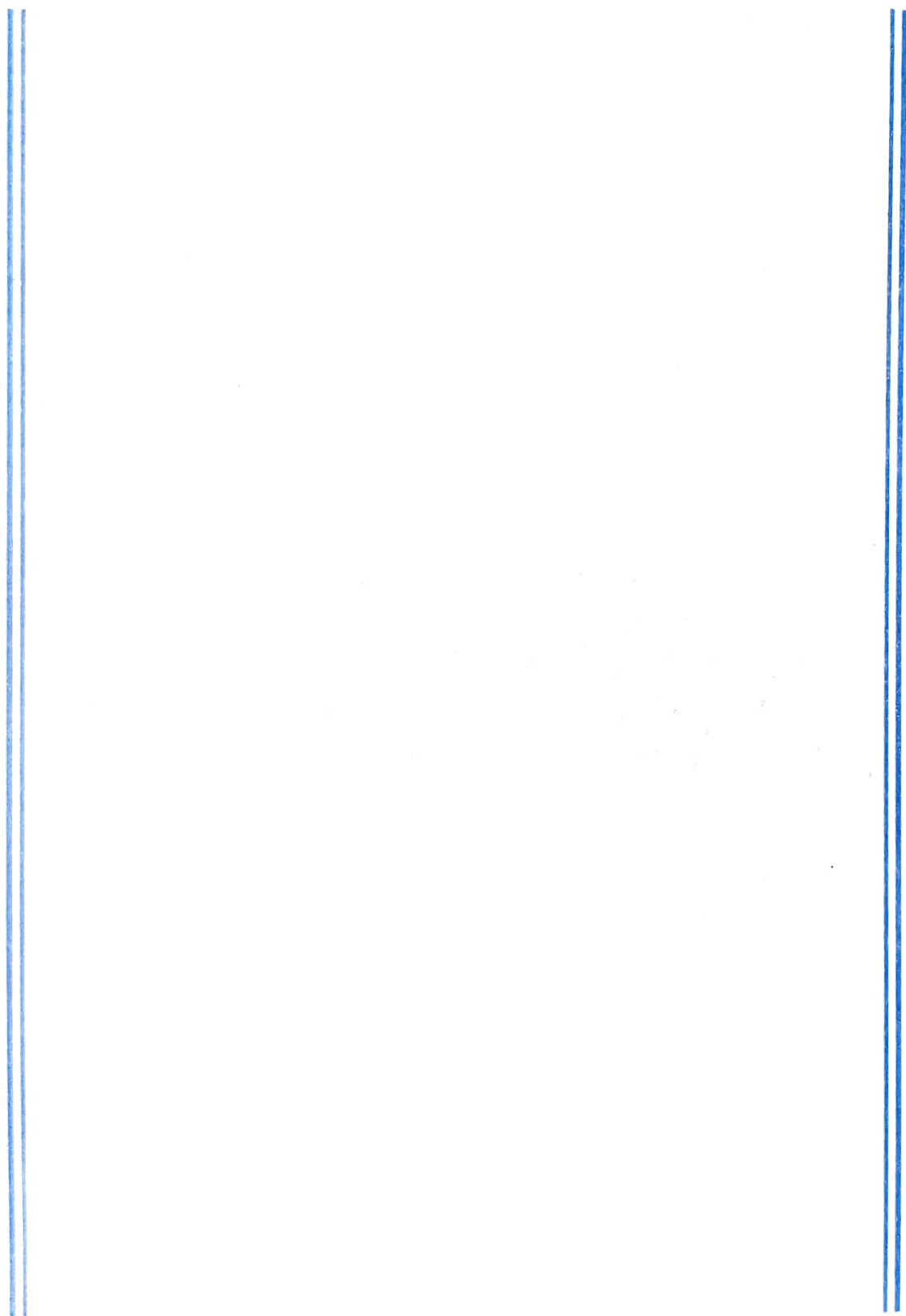
Metin neşri yaparken İran İslam Şûrası Kütüphanesinde elimize geçen belgeyi esas olarak aldık. İstanbul Belediye Kütüphanesindeki nüshada bulunan fakat İran İslam Şûrası Kütüphanesinden gelen nüshada bulunmayan kısımları metin üzerinde gösterdik ve eklemelerde bulunduk. Böylece iki metnin karşılaştırılmalı yayını yapmış bulunuyoruz. İran İslam Cumhuriyeti’nden gelen nüshada bulunan fakat İstanbul Belediye Kütüphanesindeki nüshada bulunmayan bir söz veya kelime yoktur. İstanbul nüshasında ise ilkinin göre daha çok ilavenin bulunması, İran’dan elimize geçen nüshanın daha eski olduğu kanaatini güçlendirmektedir. Farklı nüshalarda meydana gelen ilavelerin genellikle tasavvuf geleneğinin önemli kitaplarında yapılagelen olağan ilaveler olduğu göz ardı edilmemelidir. Bunun sebepleri arasında kitabın sürekli okunması ve açıklamalarla anlatılmasıdır. Bu açıklama ve anlatmalar sırasında ya satır arası, ya sayfa kenarı eklemeleri çok sık yapıldığı gibi çoğaltma sırasında da eklemeler yapılmaktadır.

İstanbul nüshasına yapılan eklemelerin hemen hemen tamamına yakın kısmının metindeki ayetlerden hemen sonra olması bu düşüncemizi güçlendirmektedir. Ayrıca kitaba geçen bazı düşünceler tanınmış tefsir ve tasavvuf metinleri ile ve ünlü mutasavvıfların düşünceleri ile desteklenmek istenmiştir. Bu da İstan-

bul nüshasının yeni, İran nüshasının ondan daha eski olduğunu göstermektedir. Ayrıca metinde geçen bazı kelimelerin Farsça hitap olduğunu uzmanlarımız belirtmektedirler. Buradan yola çıkarak asıl metnin XIII. yüzyılda düzenlenmiş Ve daha sonra ilavelerle zenginleştirilmiş olduğu düşüncesini öne sürebiliriz. Karşılaştırmalı metinde İstanbul nüshasında geçen kısımları dipnotlarda İBK (İstanbul Belediye Kütüphanesi) kısaltmasıyla verdik.

Metinlerin karşılaştırmalı yayını yaparken içinde bulunan ayet ve hadislerin tümünü tek tek kontrol ederek geçtikleri kaynakları da dipnotlar hâlinde belirledik. Okuyucumuzun anlamasına yardımcı olmak üzere açıklamalar ve eklerin yanında tasavvuf terimleri ve özel adlarla ilgili olarak da bir dizin hazırlayarak çalışmanın arkasına ekledik.

Makâlât-ı Gaybiyye ve Kelimât-ı Ayniyye bir bütün hâlinde okunduğu, günümüz sözlü geleneğinin hâlen yaşadığı cemlerdeki başlayış, bitiriş ritüelleri gözlemlendiği, gülbank, nutuk ve nefeslerle karşılaştırıldığı zaman Hacı Bektaş Veli'nin düşüncelerini içinde taşıdığı çok açık bir biçimde görülmektedir. Buradaki açıklamaların önemli bir kısmının yine Ahmet Yesevi'nin Divan-ı Hikmet ve Yunus Emre'nin Risaletü'n Nushiyyesi ile de aynı tematik özelliklere sahip olduğunu söyleyebiliriz. Elbette bu eser yayımlandıktan sonra bilim adamlarımızın kitabı çok yönlü olarak inceleyerek birçok bakımdan önemli sonuçlara ulaşmalarını bekleyebiliriz.

İÇİNDEKİLER

Dervişin özellikleri.....	339
Yüce Allah'a ulaşmanın yolları.....	339
Allah'ı anmak üç çeşittir.....	345
Dervişin görevleri.....	347
Talip kimdir?.....	355
Zühd nedir?.....	357
Takvanedir?.....	357
Fenanedir?.....	359
Varlıklar kaç çeşittir?.....	359
Özünden çıkmak ne demektir?.....	363
Talibin yemesi içmesi üç çeşit olur.....	365
Mümin kime derler?.....	369 - 395
Müminin uğraşısı kaç çeşittir?.....	373
Tövbenedir?.....	383
Tövbe üç çeşittir.....	385
İnabet nedir?.....	387
Rü'yet nedir?.....	387
Mücahedenedir?.....	389
Mücahedet nedir?.....	389
Fakirlik nedir?.....	393
İnsanların çeşitleri.....	397
Arif ve zahit arasında ne fark vardır?.....	399
Mucize (mucize-i ekber) nedir?.....	399
Allah'ın mertebeleri kaçtır?.....	401
Nefsin makamları.....	409
Orucun dereceleri.....	419
Halkın kısımları.....	423
Sırnedir?.....	429
Evliyanın hâlleri.....	447
Kutup kimdir?.....	449
Şeyhi inkârın cezası.....	449
Evliya kaç türdür?.....	459
Hacı Bektaş Velî'nin öğrencilerine vasiyeti.....	463

الحمد لله رب العالمين والصلاة والسلام على محمد وآله
 وصحبه أجمعين أما بعد فهذه لتقلاد غنيمة وكلان عينية صالحة

من حضرة الصمداني والعارف الرباني صاحب العاوم
 اللدنية والحكم الذوقية الحاج بكباش الخراساني
 قدس الله لبره العزيز وقت اند واجه الى عى الحماية
 وارفعاه من عالم الحيرة الى جرم العناية بطريق الارشاد
 والنصيحة لاصحابه قدس الله ارواحهم اعلم ان الوصول
 الواحد

MAKÂLÂT-I GAYBİYYE VE KELİMÂT-I AYNİYYE¹

[la]² Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla başlıyor ondan yardım diliyoruz.

Hamd âlemlerin Rabb'ine, dua ve selam Muhammet'e, onun evlâtlarına ve tüm sahabelerine aittir.

Bu *Makâlât-ı Gaybiyye*³ ve *Kelimât-ı Ayniyye*⁴, yüce insan ve büyük mutasavvıf, dinle ilgili ilimler ve dünya ile ilgili hikmetler sahibi **Hacı Bektaş Horasanî**'ye-Allah aziz ruhunu kutsasın- ait olup taraftarlarını aydınlatmak için verdiği nasihatlerdir. Bu nasihatler, iyi kulları gayrete getirmek ve günahkârlara doğru yolu göstermek için ilahî âlemden ilham edilmiştir. Bil ki:

¹ İran İslam Cumhuriyeti, İslam Şûra Meclisi 1 nolu kütüphanesinde 3452 numarada kayıtlıdır.

² Yazmanın varak numaralarını göstermektedir.

³ Gözle görünmeyenlere dair sözler.

⁴ Gözle görünenlere dair sözler.

Yüce Allah'a ulaşmak üç çeşittir. **Birincisi; hayvansal davranışlardan kurtulmak, o da nefsi arındırmaktır. İkincisi; Yüce Allah'tan başkasından kopmaktır, o da kalbi temizlemektir. Ve üçüncüsü; (Maddi) sıfatlardan kurtulmaktır, o da ruhu yüceltmektir. Buna göre talibin⁵ nefsini arındırması, kalbini temizlemesi ve ruhunu yüceltmesi şarttır.**

Derviş; Yüce Allah'ın sıfatlarında baki kalabilmek için kendi sıfatlarından arınmalı, kendi kişiliğinde (zat) ve bütün görüntülerinde Allah'ın görüntülerini gözlemleyebilmek için benlik ağacını kökünden sökmelidir.

Her şeyde onun⁶ tek olduğunu kanıtlayan bir işaret vardır. Nazım:

"O hâlde her şeyde onun tek olduğunu gösteren bir işaret vardır."

Nitekim Yüce Allah *"O, her şeyden öncedir; kendisinden sonra hiçbir şeyin kalmayacağı sondur; varlığı aşikârdır; gerçek mahiyeti insan için gizlidir"*⁷ buyuruyor. Bütün varlıklar yok olduktan sonra baki kalacak olan odur. Onun sonsuzluğunun sonu yoktur. Varlığını kanıtlayan kanıtların çokluğu ve açıklığı sebebiyle her akıllı onun zat-ı hakikatini düşüremez. Yani; ilk benim ki, seni yoktan ben yarattım yine son benim ve senin dönüşün bana olacaktır. Zahir benim ki, senin yüzünü en güzel şekilde bezedim. Bâtın da benim ki senin gönlüne hakikatlerin sırrını emanet bıraktım.

Nazım: *ilk ve son sensin, ortaya çıkan kim ola?*

*Zahir ve bâtın sensin var ve yok kim ola?*⁸ Derviş:

⁵ Yani öğrencinin.

⁶ Yani Tanrı'nın.

⁷ Kur'an-ı Kerim, 57 / 3

⁸ İBK la

که مدکتی فنا بنشیند و متصف بصفات موقوتان غوثان
 گردد و در پای هویت بر سر کند کمال الله تعالی شهد الله
 انه لا اله الا هو حیاً که گفت خدای تعالی که ای که خدا که بندگان
 نیست الا او و در تصورات ربوبیات غوطه در گرد
 و نمره محبت مجید و در روح خود در انوار وحدانیت جلوه
 دهد و سر خود در اسرار الوهیت مبر گرداند و تابع اخلاص
 بر سر نهاده و کمر بند حضور در میان بندد و بر مرکب عبادت
 سوار شود و نازبانۀ عبودیت در دست گیرد و در میدان
 وحدت اسب همت را بنهاند تا مقام احدی برسد که
 قال الله تعالی قل هو الله احد بگو ای محمد که آن خدا یکی است
 در دلی باید دل خود را باب نوحه پرورش دهد
 افشانی
 نوحه

فکران

yok olma (fena) gemisine binip “Ölmeden önce ölünüz.”⁹ ‘sıfatını kazanmalı, (ebedî) varlık denizinde dolaşmalıdır. Nitekim Yüce Allah “Al-lah, ondan başka Tanrı olmadığına şahidlik etmiştir.”¹⁰ [Veya hükmetmiştir ilân etmiştir beyan]¹¹ buyuruyor. Yine o, ilahî düşüncelere dalmalı; sevgi meyvelerini dermeli; ruhunu birlik içinde tutmalı; ilahî sırlara ulaşmaya gayret etmeli; başına ihlas tacı koymalı; huzura çıkma kemeri kuşanmalı; ibadet bineğine binmeli, teklik makamına erebilmek için kulluk kılıcını eline alıp gayret atını birlik meydanında koşturmalıdır. Nitekim Yüce Allah “Ey Muhammed de ki, o Allah bir, tektir.”¹² buyurmaktadır.

[Nazım: Kul hüvella onun temiz ismidir Bu akıl sözüdür gerisi boştur.]¹³ Derviş gönlünü teklik (tevhit) suyu ile beslemeli,

⁹ Keşfu'l-Hafa, C.II, s. 260; Masnu CI, S. 198; Tuhfetü'l-Ahfezi, C.VI, s. 515

¹⁰ Kur'an-ı Kerim 3 / 18

¹¹ İBK lb

¹² Kur'an-ı Kerim 112/1

¹³ İBK lb-2a

و روح خود را در انوار ظهور حق متغیر مگرداند و در پای تجلیات
 صانع غواصی کند تا که هر کلاه انسان سنج و اناست و بسوی لوح
 انسان سر منت و منی سترایم اوست ابد زبیر که روح را جان
 میگویند و بدون ^۱ میگویند مقام محو است
 بلکه ذکر اختری ^۲ یاد کردن حق تعالی بر سه نوع است اول
 یاد بزیان و درم یاد بدل سیم یاد نبر و در حلیب قدی
 آمده است که ^۳ انا فی حبس بنی اوم مضغه و فی الصفه قلب
 و فی القلب فواد و فی الواد صغیر و فی الصغیر نور و فی النور
 ستر و فی السرا نابد زنبی در حبس بنی اوم مضغه است و
 مضغه قلب است و در قلب فواد است و در فواد صغیر است
 و در صغیر نور است و در نور سرت است و در سرتایم ذکر اختری ^۴ زرار
 - در ویس باید اما نیت را تباد و غافل کند و زبیر و ازین
 که بر

ruhunu Hakk'ın görüntü nurlarıyla ışıktandırmak; *"İnsanın özü, benim sırrımdır, ben de onun sırrıyım."* incisine kavuşmak için Yaratanın görüntü denizinde dalgıçlık yapmalıdır. Çünkü ruha can diyorlar, [Canın içinde bir sır saklıdır ki ona da canan denir. Sadece sevgilinin makamı değil kendisidir de.]¹⁴ derun (iç) diyorlar. O, sevgi ve hatta Allah'ı anma makamıdır.

Yüce Allah'ı anmak üç çeşittir: Birincisi, dil ile anmak, ikincisi kalp ile anmak ve üçüncüsü sır ile anmak. Hadis-i kutsî'de şöyle buyrulmaktadır: *"İnsanoğlunun gövdesinde bir et parçası vardır; et parçasında bir kalp, kalpte bir gönül, gönülde bir işaret, işarete bir nur, nurda bir sır ve sırda biz varız."*¹⁵

Dervişin maneviyat şehrinin bayındır olabilmesi için benliğine saldırması, onu yağmalayıp yıkması; kökünden

¹⁴ İBK 2a

¹⁵ Hadis-i Kudsi: Anlamı Allah tarafından, kelimeleri peygamberimizden olan sözlerdir.

بر کنند تا شهر روحانیت آباران شود زیرا که شهر انانیت را
 شهر نفسانی میگویند پس از ویرانی و پس از معوری شهر
 روحانی میخواهند ذکر و عبادت باید شهر روحانی را آباران
 کنند تا از نفس و سلطان خلاص یابد و تن کینه نفس حاصل
 کند ذکر دنیا را از قلب و قالب زایل کند و کوه نیکی شود
 و در سر او و محبت در آید تا محرم را از اسیر محبوب گردد
 و شراب محبت را بنوشد و همیشه در سستی شاهد حق
 باشد **قال الله تعالى فَاَتَيْنَاهُمُ اقْوَامًا وَقَوْمَهُ اِنَّ اللهَ**
الاذ واسع علیم، یعنی هر طرف که روگردانی پس نظر نیست
 وجه خدا و اسع و علیمت و قال علی کرم الله وجهه ما
 رأیت شیئاً اربب سماً الى الله و ليس فی الدارین غیر الله **قال الله**
وَالَّذِينَ آمَنُوا اسْتَجِابًا لِّبَعِثِ نَانَا اِيْمَانِ اَوْ دَعَا نَحْبَا
 طای

söküp atması gerekir. Çünkü benlik şehrine, yıkılmadan önce nefsanî şehir; bayındır olduktan sonra da ruhanî şehir derler.

Dervişin nefisten [benliğinden]¹⁶ ve şeytandan kurtulabilmesi ve nefsinin arındırabilmesi için ruhanî şehrini imar etmeli; dünyayı anmayı, kalbinden ve vücudundan çıkarmalı; iyilik elbisesi giymeli; mahremi sırlarıyla sevebilmek ve sevgi şarabı içebilmek için sevgi sarayına girmeli; daima hakkı gözlemleme sarhoşluğunda olmalıdır. Nitekim Yüce Allah (bu konuda) şöyle buyuruyor: *“Nereye dönerseniz Allah’ın yönü orasıdır. Doğrusu Allah, her yeri kaplar ve her şeyi bilir.”*¹⁷ Hazret-i Ali -Allah kişiliğini aziz kılsın- de şöyle buyuruyor: *“İman edip sevgi duyanlar, bütün hayatları boyunca*

¹⁶ BK 2a

¹⁷ Kur’an-ı Kerim, 2/115

که لا فاعل فی الوجود الا الله یعنی فاعل نیست در وجود

الناس و غیر ما اخلا و را هم در پای قرب انس کبر و کما

قال الله تعالی و نحن اقرب الی من جبل الموربد یعنی ما

نزدیکتریم با و از جبل و رید و قوله تعالی و نحن اقرب

الیهم منکم و لکن لا نبهون یعنی ما قریب تریم با و از شما

و لکن نمی بینید و در حدیث قدسی آمده است که تنعم بی

و تأتئنا خبی لك من کل ما سوی یعنی تنعم و تأتئنا

کن بمن من نبو غیر نوم از ما سوا بی من - در دین باید

که زبان خود را دائم در ذکر الله دارد و در دل خود هیچ چیز

راه ندهد مگر یاد کردن الله و صکایت و شکایت طالب را

نه اسئل مگر لوجه الله زیرا که قلب ملوّه گاه و نظر گاه خوا

غیبی در آنجا واه نیست . خواهی که پنج صحبت اغیار بر کم در باغ

دا

ذکر اضر

قطعه

“Vücutta Allah’tan başka özne yoktur.” gerçeğini bilmeli; her zaman (Allah’a) yakınlık denizine alışmalıdır. Bu konuda Yüce Allah şöyle buyuruyor : “Biz ona şah damarından daha yakınız.”²³ Fakat siz onu göremezsiniz.”²⁴ [Yine Allah buyuruyor: “Allah sizinledir nerede olursanız olun ve Allah sizin ne yaptığınızı görüyor.”²⁵ Allah genelde ilmi ve kudretiyle, özelde lutfu ve rahmetiyle sizinledir. Yani nerede olursanız olun Allah’ın ilmi ve kudreti sizden ayrılmaz. Bu ise akılla anlaşılmaz, ancak o zevk ile anlaşılır, bunu dil de açıklayamaz. Allah sizin yaptığınızı görüyor ve onları değerlendirecektir.]²⁶ Bir Hadis-i Kutsî’de de şöyle denilmektedir: “Benimle nimet bul ve benimle yakınlık kur. Çünkü ben sana başkasından daha hayırlıyım.”

Derviş Allah’ın adını anmayı (zikir) dilinden düşürmemeli ve gönlünde Allah’ın adını anmaktan başka bir şeye yer vermemelidir. Talibin meramı ve şikâyeti Allah’tan başkasına olmamalıdır. Çünkü gönül, Allah’ın görüldüğü ve baktığı yerdir. Oraya ondan başkası için yol yoktur. Kıta:

“isterim ki, yüreğimden yabancılarla sohbetin kökünü kazıyayım;

²³ Kur’an-ı Kerim, 50/16

²⁴ Kur’an-ı Kerim, 56/85

²⁵ Hadid Suresi Ayet 4

²⁶ İBK 2b-3a

دل رها نکنم جز بحال دوست ' ز دل بیرون لایم عم دنیا
 نیت یا فانه جای رخت بود یا نه جان بدست. در صبح و شب
 مذکر الله چنان مغول با شمع سل که رخوردنایی شود
 کما قال الله تعالی یا ایها الذین امنوا اذکر الله کثیرا و ستجوه ^{و ذکر الله} ^{سوره احزاب ۴۱ و ۴۲}
 بکرة و اصلای ای امان که ایمان آورد ابد ذکر کند خدا را
 به بسیاری ذکر و تسبیح کند او را در شام و سخن ^{در نماز}
 - در پیش باید که همه اعضایی خود را در وقت شام و سخن ^{بذکر الله}
 چنان مغول کند که در هر موی زبان باید و دل خود را در
 احاطت حق مستغرق کند و روح خود را در اقصورات تجلیات
 حق بینا گرداند و شرف خود را با مذکر و تسبیح گرداند تا ذکر
 اعضایی خود در کلی منظورات تسبیح و همه ^{اشیاء} از آنرا ذکر
 مشاهده کند و چون بغایت الله ذکر کند که الله نمای شود

gönül bahçemde dost fidanından başkasına izin vermeyeyim.

Dünya ve ahiret gamını gönlümden çıkarayım; ev ya uyumak yeridir ya da dost yeridir.

Sabah akşam kendimden geçinceye kadar Allah'ın adını anmakla (zikir) meşgul olayım."

Bu konuda yüce Allah şöyle buyuruyor: "Ey inananlar! Allah'ı çok anın, onu sabah akşam tespih edin."²⁷ [Selimi²⁸ (gönlü kutlu olsun) buyuruyor: "Zikrin çokluğunda maksat gönülden zikirdir, çünkü dil zikri daimî olamaz."

Nazım:

Seherde seni anıyordum

Sabah seni görüyordum

O istek belirtisidir

Bu da seherin sonucu]²⁹

Derviş sabah akşam tüm organlarını Allah'ın adını anmakla öyle meşgul etmeli ki her tüyü dil kesilmeli; gönlünü Hakk'la kuşatmak ve ruhunu Hakk'ın varlıklar üzerindeki yansımaları görebilecek hâle getirmeli, bütün amaçlarında organlarının Allah'ın adını anmasını görebilmesi ve bütün şeyleri Allah'ın adını anan olarak algılayabilmesi için sırrını Allah'a ulaştırması gerekir. Allah'ın yardımı ile Allah'ın adını anan, Allah'ın adını anmakta yok olunca

²⁷ Kur'an-ı Kerim 33 / 41

²⁸ Bu tip bir mahlas kullanımı eserin yazıldığı çağlarda pek kullanılmamaktaydı. Bu da bize bu kısımların sonradan eklendiği izlenimini vermektedir. Bu isimden kimin kastedildiği tam olarak anlaşılamamıştır.

²⁹ IBK 3b

بیر بجای ناکر همین مذکورمانند آنجا بدانی که نوکتی

الایه قال الله تعالى فازكوا ذكركم واستكروني ولا تكفروا ^{بعبه ١٥٢}

یعنی ذکر کنید تا از ذکر کم شمارا و استکرونی و کافرو

زائر مؤید. طالب کراگو نید؟ الطالب هو المستغنی عن الدنيا

و ما فیها و مقام دوم الطالب هو المستغنی عن ظلمه الدنيا

و الاضرة و مقام سیم الطالب هو المستغنی عن ذاته ^{ذاته} كما قال

النبي عليه السلام الدنيا حرام على اهل الاخرة و الاضرة

حرام على اهل الدنيا و هما حرامان على اهل الله تعالى

یعنی التفرقة هي شهوة الخلق بلا حق حرام على اهل الجمع

و الجمع و هو شهوة الخلق بلا حق حرام على اهل التفرقة و هما حراما

على اهل الجمع و هو شهوة الخلق دائما بالحق اذا بلغ الطالب طلب

الحقیقة ^{بمع الجمع} فهو المطلب و فیکه بوسد طالب تطلب حقیقت ،
رئی

ananın yerine anılan (Allah) kalır. İşte o zaman sen kim olduğunu anlarsın. Bu konuda Yüce Allah şöyle buyuruyor: “Artık beni anın, ben de sizi anayım; bana şükredin, nankörlük etmeyin.”³⁰ [Keşfü'l-Esrar³¹ da denilir ki: “Kulum beni zikrederse ben de onu mutlaka zikrederim, öyle ki bana aşık olur. Bu da tam olgunluğa ermiş sevgidir ki ona aşk derler. Bu zikir dil ile değil gönül ile olur. Sultanü'l-Arifin³²'e sormuşlar niçin sizin dil ile zikrettiğinizi az duyuyoruz; dil bir yere sığmayan yalancıdır, buyurmuş. Vasıtı³³ buyuruyor: Allah'ın nimetlerini anın ki inkâr etmek küfürdür.”³⁴

Talip kime derler? Talibin birinci makamı, dünya ve dünyada bulunanlara; ikinci makamı, dünya ve ahirete; üçüncü makamı ise kendi zatına ihtiyaç duymamaktır. Nitekim Hazret-i Peygamber -Allah'ın selamı üzerine olsun- şöyle buyuruyor: “Dünya ahiret ehline³⁵, ahiret dünya ehline ve her ikisi de Allah ehline haramdır.”³⁶ Ayrılık gütmek yanlıştır. Topluluğa ait kimseye, haksız ayrılık haramdır. Ayrılık ehline de haksız olarak bir araya gelmek haramdır. Her ikisi doğru işte toplanabilir. Topluluk, haklı beraberlikle ayakta durur.

³⁰ Kur'an-ı Kerim 2/152

³¹ Bu isimde birçok eser geçmektedir. Ancak konunun bir ayetin açıklaması olduğuna göre bu eser muhtemelen bir tefsirdir. Bu isimde bir tefsir Keşfu'z-Zunun'da geçmektedir. Tam ismi; Keşfu'l-Es-rar Va'detü'l-Ebrar'dır Yazarı Ömer et-Teftazânî(ö. 1390)'dır.(Keşf II, s. 1487)

³² Bu lakap bir çok büyük sufi için kullanılmıştır. Ancak Beyazîd Bestamî(ö. 874)el olarak kullanılmaktadır.

³³ Tam olarak kimin kastedildiği anlaşılmadı.

³⁴ İBK 3b-4a

³⁵ Yani ahireti isteyen kimselere.

³⁶ Keşfu'l-Hafa, C. I, s. 362; el-Firdevsi bi Me'suri'l-Hitab, C. II, s.230

پس مطلوب اوست. - در ویش باید که را خود را با ذائقه در
 معرفت حق بینا گرداند و بینای خود را در ساهله^{۲۷} معرفت
 کند و دائم در ساهله باشد و بداند که ساهله چیست
 الم ساهله رؤیه الله تعالى فی الحجاب الرقیق و حجاب الرقیق
 هو المخلوقات كلها ساهله و بدن خداست در حجاب
 باریک و حجاب باریک مخلوقات همه که کما قال الله تعالى
 والله على كل شيء محيط و خدا بر همه چیز محیطست بعلم خود
 و قوله تعالى و ما تداون الا ان یاء الله رب العالمین
 و نمیخواهند الا بجز است خدا که پروردگار عالمیان است.
 و هذا چیست الزم له هو ترك الدنيا وترك الدنيا و ترك
 عبادت و حب الدنيا و اس كل خطیئه. تقوی حبیب التقوی
 هو ترك ما سوى الله تعالى و ترك ما سوا الله تعالى فله الكل

Talip için ideal olan, gerçek isteğine ulaşmaktır.

Derviş gönlünü, her türlü Tanrı bilgisini (marifet-i Hak) görür duruma getirmeli; gözlerini ilahî bilgiyi görmek (müşahede) için açmalı ve her zaman görür hâlde (müşahede) olmalı ve de görmenin (müşahede) ne olduğunu bilmelidir. Görme (müşahede), dost perdesindeki (*hicâbü'r-refîk*) Yüce Allah'ı görmektir. Dost perdesi, Tanrı'yı görmek için bütün yaratıkların baktığı ince perdedir. İnce perde ise, bütün yaratıklardır. Nitekim Yüce Allah, "*Allah her şeyi kuşatır*"³⁷ buyurmaktadır. Yani Allah her şeyi ilmiyle kapsar. Yine, o, "*Allah dilemedikçe siz dilemeyiniz. Doğrusu Allah bilendir.*"³⁸ buyurmaktadır. [Allah sizi iradenizde aracı kılmıştır, bütün vasıflardan aciz kılmıştır. Ancak onun lutfu, kudreti, emri ile dileyebilirsiniz. O hâlde sen hiçbir şey değilsin.

Nazım: *Baştan ayağa hepimiz karmaşığız*

*Baştan ayağa hepimiz hiç içinde hiçiz.]*³⁹

Zühd nedir? Zühd dünyayı terk etmektir. Dünyayı terk etmek bütün ibadetlerin, dünyayı sevmek ise bütün günahların başıdır.

Takva nedir? Takva Yüce Allah'tan başka her şeyi terk etmektir. Çünkü "*Sahip o'dur ve her şey onundur.*"

³⁷ Kur'an-ı Kerim 4/126

³⁸ Kur'an-ı Kerim 76 / 30

³⁹ İBK 4b

یعنی هر که مشاهده خداست پس همه اسباب او راست قال
 علیه السلام هر کس ^{حاکم} خدا را از الله تعالی من قنع بنا عن غیرنا کتا
 له و ما لنا یعنی هر که قناعت ^{دلت} کما از غیر ما ما برای او بنماید برای
 ما و آنچه ما راست او راست است. اگر طالب مابقی مطلب هیچ برای
 کز یافتن ماکه ترا جمله مرادی قنا حین الفناء هو الخرج
 عن صفاته در دین یابد که در عالم موجودات دل خود را بنما
 گزیند و در دل خود را هیچ چیز را موجود نبیند و نداند آ
 واجب الوجود ^{و الله} بلکه مدبر و قائم اوست وجود سه گونه اند
 و بعضی میگویند چهارند واجب الوجود ^{واجب الوجود} و جائز الوجود ^{مکن}
 الوجود و منتهی الوجود واجب الوجود خدا می تعالی
 و نیز که او را ابتدا و انتها نیست همه موجود است و کل
 منظور است را جائز الوجود میگویند و نیز که در علم معارف
 و غیر

این عبارت از
 حکم خداوند است
 که هر کس خدا را
 در دل خود
 مشاهده کند
 پس همه اسباب
 او راست است

Yani, her kim Allah'ı gözlemlerse, her şey onun demektir. Hazret-i Peygamber- Allah'ın selamı üzerine olsun- şöyle buyuruyor : *“Başkalarını bırakıp da bizimle yetinenler için biz yeteriz. Biz onun içiniz, o da bizim içindir. Bizim olan onundur da.”*

Fena nedir? Fena, kendi sıfatlarından kurtulmak demektir. Derviş varlıklar âleminde gönlünü uyanık tutmalıdır. Gönlünde kendinin tedbir alanı ve ayakta tutanı olan Tanrı'dan başka bir şeyi var görmemeli ve bilmemelidir.

Varlık üç, bazılarının dediklerine göre dört çeşittir. Bunlar: Vacibü'l Vücûd⁴⁰, câizü'l-vücûd⁴¹, mümkünü'l vücud⁴² ve mümte-niü'l-vücûd⁴³.

Vacibü'l vücûd, Yüce Allah'tır. Çünkü onun başlangıcı ve sonu yoktur. O, her zaman vardır.

Gözle görülen bütün varlıklara (menzûrât) Caizü'l-vücûd derler. Çünkü bunlar ilimle bilinir.⁴⁴

⁴⁰ Varlığı kendinden olup başkasına muhtaç bulunmayan, varlığı zorunlu olan, Allah.

⁴¹ Var olması da olmaması da mümkün olan.

⁴² Var olabildiği gibi yok da olabilen, varlığı başka bir varlığa muhtaç olan.

⁴³ Olamaz olması düşünülemez varlık.

⁴⁴ Metinde mümkünü'l-vücûd'un açıklaması yapılmamış.

1
10

—

-11-11~ -11 L -6- -

بیک نفس وجود خود را در طلب معبود بی قرار گردانند

و بآن خود را از گفن حلیت ماسوی پاک کند و بدین

خود را با حق مانوس گرداند تا بقیام محبوبیت برسد کما

تبرہ ۱۵۱

دُرّ افر

طَبَب

هرم معصوم
بم الزمرد

زناظر

معدوم لا بقا، له ابدا فواجب القضاء، وهو يخرج عن ذاته

179

Mümteniü'l vücûd neye derler? Allah'ın ortağının bulunmayışı, mümteniü'l-vücud'dur.

Derviş tüm zamanını Allah ile geçirmelidir. Ondan doğan her nefes, Hakk'ı anarak tükenmelidir. Beyit:

“ Ey kişi! Eğer sıradan biri değilsen, iki dünyanın da senin mülkün olması için uyanık ol.”

Derviş, her nefeste varlığını, yaradanım isteme hâline koymalı; dilini ondan başkasını anmaktan arındırmak, sevgili makamına ermek için gönlünü ve ruhunu Hakk'a yakınlaştırmalıdır. Nitekim Yüce Allah “Artık beni anınız, ben de sizi anayım.”⁴⁵ buyurmaktadır.

Derviş bilmelidir ki aslen var olup hiçbir zaman yok olmayan şeyi, varlığın varlığını (el-vücûd-ı mevcûd) bilmek gerekir. O sonsuza kadar yok olmaz. Yok olan ise, sonsuza kadar var olmaz.

Fena nedir? Fena özünden (zat) çıkmaktır. Yani “Vücutta Allah'tan başka özne yoktur.” demektir.

⁴⁵ Kur'an-ı Kerim 2/152

أَرِزَانِ خُودِ حَبِيبِ أَنْ يُعْنِي فَا عَلَيْنَيْتِ رِدْجُودِ إِلَّا اللَّهُ .
 إِذَا بَلَغَ الطَّالِبُ فِي هَذِهِ الْمَنْزِلَةِ فَلَا يَبْقَى بَقَاؤُهُ إِلَّا وَقْنَا ^{الْبُغْدَادِي} ^{بِقَوْلِهِ}

در آن

که طالب در این منزل برسد پس باقی نماند الا خدا

و در این باید که خود را مخلوق و مقدر و مامور ^{منظور}

حق را نداند و بر حکم احکام کائنات اجابت و سرود باشد

و خود را برضاد و خواست خدا و ارادت خالق ببجسته تسلیم

کند زین که حکم و ارادت خالق بر مخلوق مختلفست گاهی

بر سرود و گاهی بر صفت و گاهی بر صحت و گاهی بر مرض

و گاهی بر تنگی و گاهی بر فراخی قیمت بیاید که همه را

محبی بداند و هر چه از حق بیاید همه را از جان و دل بستاند

و قانع شود بلکه سرود ~~است~~ و خندان باشد آنکه مقام

معاهد روزی شود و در میدان ما بران ^{سوره} ^{که} ^{نزد}

ط

Özünden çıkmak ne demektir? Vücutta Allah'tan başka özne bulunmamasıdır. Talip bu menzile ulaşınca onda Allah'tan başka bir şey kalmaz.

Derviş kendini Hakk'ın yarattığı, takdir ettiği, emir alanı, baktığı yeri olarak bilmelidir. Allah'ın emrine razı ve ondan hoşnut olmalıdır. Kendini Allah'ın rızasına, isteğine ve eşi olamayan Yaradan'ın iradesine teslim etmelidir. Çünkü, Yaradan'ın yarattığına karşı iradesi çeşitlidir. Bazen sevinç bazen hüznün bazen sağlık bazen hastalık bazen darlık bazen de ferahlık şeklinde taksim edilmiştir. Hepsini Hakk'tan bilmeli ve Hakk'tan gelen her şeyi canı gönülden kabullenip onunla yetinmelidir. Hatta onunla sevinip onunla gülmelidir. Ancak bu şekilde Allah ile beraberlik makamına ulaşır ve sabredenler meydanında at sürer.

سوره اقبال ۴۴
 کما قال الله تعالى ان الله مع الصابرين بدرستی که
 خدا همی تعالى با صابران است و در مکتوب حضرت خواجه
 احمد یوبی قدس سره معلوم است که اگر مردم ارادت
 را من دون الله دانند موجب شرکت باشد ذکر آخرین صید^۱ ذکر آخر
 بعنايت الله بجمال خدا برسد و بده میشود که جلال^۲ از
 ان جلال است تا در جلال الله خود را نکند اند بجمال منسوب
 نکورد پس بفضل الله افتاب جلالت بر دل نباید تابان
 کند انکاء فی کل الموجود غیر الله شرح نکورد و بعد تصفیه
 دل روزی شود و عکس عالم را در دل خود معاینه کند ذکر آخر
 ذکر ابتدایان اپی در ویش اکل و شرب طالب بر سه نوع
 اول در شریعت و دوم در طریقت نیم و در حقیقت و اکل
 شریعت است که اکل باید با یاد و زانی بخورند و طاعت

Nitekim Yüce Allah bu konuda “*Doğrusu Allah sabredenlerle beraberdir.*”⁴⁶ buyuruyor. Bu konuda Hoca Ahmed Yesevî -Allah sırrını kutsasın- hazretlerinin bir yazısında “*Eğer halk iradeyi Allah’tan başkasından bilirse şirke sebep olur.*” yazılmıştır.

Derviş, Allah’ın yardımıyla Allah’ın cemaline⁴⁷ eriştiğinde celalin⁴⁸ cemal ile birleşik olduğunu görür. Kendini Allah’ın celaline bırakmadıkça cemale ulaşamaz. Demek ki, Allah’ın lutfu ile ululuk güneşi gönle doğup ışık saçarsa, Allah’tan başka hiçbir varlık ona etki edemez. Ondan sonra gönlünde arınma olur ve gönlünde alemin yansımaları görünür.

Bil ki, ey derviş! Talibin yemesi içmesi üç çeşit olur: Birincisi Şeriat’te olur, ikincisi Tarikat’te ve üçüncüsü de Hakikat’te olur.

Şeriat’te yemek odur ki, yiyen kişi, rızık vereni çok anar ve

⁴⁶ Kur’an-ı Kerim 8/46

⁴⁷ Cemal, güzellik, yüz güzelliği anlamına, tasavvufta ise Allah’ın güzelliği, lütuf ve iyiliği manasına gelir.

⁴⁸ Büyüklük, ululuk yücelik, ilahi azamet anlamında olan bu söz, Allah’ın güzel isimlerindendir.

معبود خود را که از کند و اکل طریقت است که اکل باید که در ماکولات
 و مشروبات تکلیف نکند و اکل صیفت است که اکل و سارب باید
 که مدانات خود مشاهده حق کند زیرا که وجود هیچ ممکن نیست و لیکن
 آنچه پس در این مشاهده اکل و ماکول واحد است چون
 در قبضان سویی نرازه چون اصل گشت فانی / در بای هر چه
 باین می بیند که عینی است / اذ بلغ الطالب في هذه المنة لا
 موجود الا هو و قنا که بر پسند طالب بند بن منزلت موجود
 نیست الا خدا ^{در رویش} باید که در کلمه لا اله الا الله تا بجای
 دوم است ^{استدلال} اول استغراق باید که از خود فانی شود چون بمقام فنا رسیده است
 علویات بر حسب مراتب مکشوفه کند و مطلوب و محبوب خویش را
 در ذات خود مشاهده کند چون بغایت الله و فضل الله طلب
 بدین که دولت برسد پیش او چیزی بپوشیده ماند در و لیک
 الاصل

mabuduna itaati yerine getirir.

Tarıkatte yemek odur ki; yiyen kişi, yemede ve içmede israfta bulunmaz.

Hakikatte yemek odur ki, yiyen ve içen kişi, Hakk'ı kendi zatında gözlemlemelidir (müşahede). Çünkü hiçbir şey Hakk olmadan var olamaz. O hâlde bu gözlemlemede (müşahede) yiyen kişi ve yenilen şey birdir. **Beyit:**

“Dans eden dans ederken ney ile bütünleşir. Ney'in yanında olursan, bil ki aynı osun.” Talip bu makama erdiğinde Allah'tan başka hiçbir şeyin var olmadığını anlar.

Derviş, *“Lâ ilahe illallah”*⁴⁹ kelimesine kendinden geçecek derecede gark olmalıdır. Fena⁵⁰ makamına erdiğinde derecelerine göre yücelikler isteğini keşfeder. İstedliğini ve sevdiğini kendinde görür. Talip, Allah'ın yardım ve desteğiyle bu makama erince kendisine hiçbir şey saklı kalmaz.

⁴⁹ Allah'tan başka ilah yoktur.

⁵⁰ Yok olma, yokluk. Sürekli ve kalıcı olmama. Tasavvufta insanın maddî varlığından sıyrılarak Hakk'a ulaşması; kulun, nefsin haz ve arzularından geçerek daima içinde kendini yok ettiği yüce varlık ile meşgul olması.

تَهَلَّتْ

اذا حملتُ علم لاله الا الله رايتُ المحبوب في راته وناكه

ماصل كبحي علم لاله الا الله پس ببني محبوب برادر ذات خود ايد

بلغ الطالب من فضل الله في هذه المنزلة لا موجود الا هو وانه

مؤمن كراكوند المؤمن له خمس علامات اولها مرض دائم

وثانيها حزن دائم وثالثها مظلوم وابعوها باسط اليده

فامسها فقر لازم مؤمن با پنج علامت اولي مرض دائم

دويم حزن دائم سيم مظلوم چها دم كشاد و سبنها پنج

فقر لازم كه حضرت رسول اكرم صلى الله عليه وسلم منفرماند

الفقر مخزي و به افتخر على سائر الانبياء الرسل بن ادينا

المؤمنين ترك الدنيا واجب و طلب المولى فرض عبي رسول

عليه السلام فرمود كه فقر فخر من با و افتخار ميكنم بر ساير

انبياء و رسل بن همچنان واجب است بر مؤمنان ترك دنيا

Beyit: “La ilahe illallah ilmini elde ettiğin zaman sevgilini kendinde görürsün.”

Ve talip Allah’ın yardımıyla bu makama erdiği zaman Allah’tan başka hiçbir şeyin var olmadığını görür.

Mümin kime derler? Müminin beş alameti vardır: Birincisi, daimi hastalık. İkincisi, daimi hüzn. Üçüncüsü, mazlum olma. Dördüncüsü, eli açıklık. Beşincisi, fakirlikte ölçülü olmaktır.

(Burada müminin özellikleri Farsça olarak tekrarlanmaktadır.)

Bu konuda Resul-i Ekrem -Allah’ın selamı üzerine olsun- şöyle buyuruyor: “ *Fakirlik benim övüncümdür, biz onunla diğer peygamberlere ve resullere karşı övünürüz*⁵¹ (Bu bölümde hadis Farsça olarak tekrarlanmıştır.)

⁵¹ Keşfu’l Hafa C. II, s. 80; Tuhfetü’l-Ahfezi, CVII, s.17; el-Masnu, CI, s. 128

وفوضت طلب مولی پس رفتی که غیر خدا بنود انگاه
 دکه افد مع الله باسند و بصفت عبد الله کورد حقیقت سنی
 انت که هیچ حق مخوفی و نا حق بدست و زبان ننگه و یایی
 مدیبت کار کند قال علی علیه السلام التعظیم لامر الله والتقبة
 علی خلق الله یعنی امر خدا را تعظیم کنی و بر خلق خدا سبقت
 آرید و در مدیبت قدسی املا است که اقبض عبادی
 الی من عبد فی خوف الحیثم و طمع الجنة یعنی مغبوضی تو بن
 بندهاگان منی انت که عبادت کند بمن از نرسی و وزغ
 و طمع جنت و قال علیه السلام الصلوة معراج المؤمن یعنی معراج
 نمودنست پس بدانی که کدام ناز معراج مؤمنست باید
 که از دنیا و ضحاکند و از اخرت غسل کنند و نفس خود را فرمان
 دهد و در پای فنا غوطه زنند تا بفارسد اینچنان ناز معراج
 مکن

Mevlâ'yı istemek farzdır."

O hâlde Allah'tan başkası (var) olmadığı zaman Allah ile olur ve Allah'ın kulu sıfatını kazanır.

Müminin gerçeği odur ki, hiçbir zaman hiçbir yaratığı haksız yere eline ve diline dolamaz. Hz. Ali'nin *-Allah'ın selamı üzerine olsun-* "Allah'ın emrine boyun eğin ve yarattıklarına sevgi gösterin" buyruğunu göz önünde tutar (Hz. Ali'nin sözü de Farsça tekrarlanmıştır). Bu konuda Hadis-i Kutsî'de şöyle buyurulmaktadır : *"Kullarımdan en çok öfkelendiğim kişi, bana cehennem korkusuyla ve cennet arzusu ile ibadet edenidir."* (Hadis Farsça tekrarlanmıştır.)

Yine Allah'ın elçisi -Allah'ın selamı üzerine olsun- şöyle buyuruyor : *"Namaz müminin miracıdır."*⁵² (Hadis Farsça tekrarlanmıştır.) O hâlde hangi salatın, yani namazın müminin miracı olduğunu bilmelisin. Dünyadan el yumalı ve ahiretten el etek çekmeli, nefsini kurban etmeli, kalıcılığa (bekâ) ulaşabilmek için yokluk (fena) denizinde boğulmalısın. Böyle bir namaz

⁵² Şerhu Sünen-i İbn-i Mace, C I, s. 313; Şerhu'z-Zerkani, C I, s. III

مؤمن باشد تکبیر مخبریه تکبیر اولی را که بند و معص
 زکات
 تکبیر مخبریه بر خود حرام کردن ما سوی الله تعالیست
 زکات
 شغل مؤمن بر سه نوعست یکی عبادت دوم عبودیت
 سیم عبودیت یعنی عبادت انت که عوض اوصاف و قصود
 و غلمان و ولدان و نعمتهای محبت باشد و عبودیت
 انت که عوض ارفاق و در جان افروزی باشد و عبودیت
 انت که عوض او همین ذات و محبت است باشد پس مؤمن
 واجب که در همه حال طلب ذات و محبت کند یعنی طلب
 ذات انت که از ادوات خود فارغ و فانی شود تا بضایه
 بدان الله رسد بدان که هر شیئی را معاد و ماعتست
 زکات
 و معاد و ماعتست بنده فی الحقیقه ذات بار تعالیست تا که
 عاشق از ذات از ذات خود فانی شود بدان الله تعالی

müminin miracı olur.

Tekbir-i tahrime: Birinci tekbire, anlamı, yüce Allah'tan başkasını kendine haram etmek demek olana tekbir-i tahrime denir. **Müminin uğraşı üç çeşittir:** **Birincisi ibadet,** ikincisi kulluk etmek (ubudiyet) ve üçüncüsü içtenlikle tapmak (ubudet) tır. İbadet cennet sarayları, huri ve gılmanlar ve cennet nimetlerinden faydalanmak için yapılır. Ubudiyet Allah'a yakınlaşmak ve uhrevi dereceleri elde etmek için yapılır. Ubudet ise Allah'ın zatı ve sevgisi için yapılır. Demek ki müminin her hâlükârda Allah'ın zatını ve sevgisini istemesi vaciptir. Zatı istemek, Allah'ın yardımı ile onun zatına erişebilmek için **kendi iradesinden arınıp yok olmaktır.**

Bil ki her şeyin bir başlangıcı ve sonu vardır. Aslında kulun başlangıcı ve sonu yüce Allah'ın zatındadır. Aşık kendi benliğinden yok olmadıkça yüce Allah'ın zatına

نرسد زیرا که فرمان برین نوعست رع نفسك و تعالی یعنی
 درگاه امر نزل کن نفس خود را که عذوبی بزرگیت پس از آن بیا

مؤمنی باید که خود را منظور خود بداند کما قال الله تعالی الم ی

علیم بان الله یبکی ای نبی دانیده که خدای نعم بیناست
 فیہ اسارة الی الموافقة هو تعلیم جبرائیل علیه السلام ان یقبل الله

کانت نراه فان لم تکن نراه فانه یراک در این اسارت است

بموافقان تعلیم جبرائیل علیه السلام ان انت که عبارت

کنی مجله ایست که جی بیننی پس اگر تو نبی بیننی او را و اوجی

بینند تو را پس بدانکه هو البصیر علی کل حال ظاهر و باطن

در هر کات و سکات احوال و اقوال و افعال بند و عزم

بیناست کما قال الله تعالی ان الله بصیر بالعباد بدستنی که

درگاه امر خدای نعم بیناست بندگان خود را و هو الله فی السموات

در آفرین

ulaşamaz. Çünkü yüce Allah: “*Büyük düşman olan nefsinı terk et de ondan sonra beri gel.*” buyurmuştur.

Mümin kendini Hakk’ın baktığı yer (menzûr) olarak bilmelidir. Nitekim Yüce Allah bu konuda “*Allah’ın her şeyi görmekte olduğunu bilmez mi?*”⁵³ buyuruyor. Cebrail -Allah’ın selamı üzerine olsun- bize şunu öğretiyor: “*Allah’a onu görüyormuşsun gibi ibadet et. Sen onu görmesen bile o seni görür.*” Bil ki, Yüce Allah, kulunun her türlü hareketini, duruşunu, konuşmasını, davranışını ve işini görür. Nitekim yüce Allah “*Allah kullarını hakkıyla görendir.*”⁵⁴, buyuruyor. Allah yerlerde ve

⁵³ Kur’an-ı Kerim 96 / 14

⁵⁴ Kur’an-ı Kerim 3 / 15

و فی الارضی و ان خداست در سموات و در زمین پس از این
 سموات دل مرادست و فی الارضی قالب را تصور کنند
 بدانند که ارادت و قدرت و علم و خواست خدا بی تعالی
 محیطست بنده را اما نباید بایده که از ارادت و قدرت
 و از علم و خواست خود بیرون آید تا بمقام تسلیم و تکیه
 حاصل کند اعلم ان القرآن مکتوب من العاسق الی المعرف و نهافر
 بدین معنی که بدان که قرآن مکتوب از غاسق بمعنوی
 پس بدان ای درویش تران کدام خداست و کتابی است
 منزل لبوی حضرت علیه السلام عمل کردن و هم بقلع ران
 کردن و از حضرت واجب بینرا که خدای او محبوب درگاه
 خود گردانند و معصود در جهانی گردد و سایه در جهانی
 دارد و تاج گزین بر سر نهاد و معصود فرمان مسدود کند

göklerdedir. Göklerden maksat gönüller ve yerlerden maksat kalıplardır. Biliniz ki, Allah'ın iradesi, gücü ve ilmi kulları kapsamıştır. O hâlde kul kendi iradesinden, gücünden ve ilminden çıkmalı ki, teslim ve teskin makamını elde edebilsin.

Bil ki, Kur'an, âşıktan maşuka bir mektuptur. O hâlde ey derviş! Bilesin ki, Kur'an Allah kelimidir, Hazret-i Peygambere -Allah'ın selamı üzerine olsun- amel etmek ve elçi olarak halka bildirmek için indirilmiş bir kitaptır. Çünkü yüce Allah onu dergâhının sevgilisi kıldı, iki cihanın maksadı ve padişahı eyledi. Onun başına büyüklük tacı koyarak hakkında: "Eğer sen olmasaydın,

لما خلقت الافلاك ولولاك لما اظهرت الربوبية يعني اكر
 می بودی نمی از بدم فلکمارا و اگر نمی بودی ظاهر نمی کردم ربوبیت^{را}
 پس بدان ای درویش رضای خدای تو و بکامنا بخت حضرت
 مصطفی علیه السلام هم در آن قرآن است پس کبی^{کسر} امرو از قرآن
 خود را آراسته و روشن و منور و شایسته رحمت عزت نکرد
 آن کبی^{کسر} کور شد و در تار بک و مظله^{کسر} باند پس کبی^{کسر} امرو
 بخواند و بسجود و غراموش کند و بدان عمل نکند و در حق
 ایشان وعید است كما قال الله تع و من اعرض عن ذکر ی
 فأن له معیته ضکاً و محسرة یوم القیمه اعلم قال رب یم حسرتی
 اعلم و قد کنیت بصیراً قال كذلك انتک ایاتنا فنیها و كذلك
 الیوم تنسوا الایه هر که اعراض کرد از ذکر من پس بدارستی
 او داشت معیت تنگ حسرتکم او دارد و رستخیزنا بینا
 دان

gökleri yaratmazdım; eğer sen olmasaydın, Rab olduğumu açıklamazdım.”⁵⁵ buyurmuştur.

O hâlde ey derviş bilesin ki, Yüce Allah’ın rızasını kazanmak ve Hazret-i Mustafa’ya -Allah’ın selamı üzerine olsun- itaat etmek, Kur’an’ın emridir. Buna göre kendini Kur’an’a layık hâle getirmeyen, onunla aydınlanmayan, onun rahmetini ve izzetini kazanmayan kör olmuş demektir. (O kişi) karanlıkta kalmış sayılır. Her kim onu okur, duyar ve unutursa, onunla amel etmezse, Yüce Allah’ın şu buyruğundan kurtulamaz: “(Bilsin ki), Benim kitabımdan yüz çeviren kişinin dar bir geçimi olur ve kıyamet günü de onu kör olarak hasrederiz.”⁵⁶

⁵⁵ Keşfu'l-Hafa, C II, s. 24; el-Masnu, C I, s. 150

⁵⁶ Kur'an-ı Kerim 20 / 124, 125, 126

و آن زمان مسکوبد آن نابینا ای پروردگار من مرا
 کردی مرا نابینا و من خود بینا بودم و میفرمودی مانند آن
 همچنان اینهای ما آمدن او را فراموش کنی و همچنان
 مانیز فراموش کردیم تو درویش باید ذکر الله شد و در فقر
 و تنگدستی بیرون ابد خلوة و عزلت و انقطاع خلق دارد و غرور
 اختیار کند تا استقامت بد ذکر الله حاصل شود و حب
 دنیا کم کند یعنی محبت دنیا را در ذات خود راه ندهد تا او
 محبت خدای تم خالی نماند حتی لذت ذکر الله در محبت الله
 مایه کوی و راز خواهر نفس و سلطان خلاص یابد و لذت
 و شهوات و نیک کند تا لذت ذکر و معرفت بدست آید
 که گفته اند الذاکر هو الخارج عن ذکر ما سوی الله یعنی ذکر
 است که بیرون ابد از ذکر ما سوی الله نمکافال الله تم و ذکر

O zaman bu kör adam, “Allah’ım beni neden kör olarak haşrettin? Oysaki ben görüyordum”⁵⁷ diyecek. Allah da buyuracak ki “Bizim ayetlerimiz sana geldiğinde sen onları unuttun şimdi de biz seni unuttuk.”⁵⁸

Derviş daima Allah’ı anmalı, ondan başkasını anmamalıdır. Halk-la ilişkisini kesip yalnızlığı seçmelidir ki, Allah’ı anmakta doğru yolda olabilsin ve dünya sevgisini azaltabilsin. Yani dünya sevgisinin içine yerleşmesine izin vermeyip Allah sevgisini içine yerleştirsın. Şeytan’dan ve nefsinden kurtulsun. Şehvet ve zevkleri terk etsin ki, Allah’ı anma (zikir) ve manevi bilgi (marifet) zevkini kazanabilsin. Bu konuda “Allah’ı anan (zakir), Allah’tan başkasını anmayandır.” demişlerdir. Nitekim yüce Allah,

⁵⁷ Kur’an 20:125.

⁵⁸ Kur’an 20:126.

سوره کهف ۲۴

مَهْجَاكَ رَبِّكَ اَنَا نَسِيتُ غِبْرًا لِّمَنْ يَعْنِي رَبُّكَ مَا كُنَّا نَعْلَمُ

زبان من گفتم خدا را یغور ای درویش نوبه حبیب النوبه هجی

الرجوع الى الله مع يعنى نوبه الت که رجوع کنی لبوی خدا را

ای ای امر الله مع یعنی با امر خدا را تم و هو المخرج عن الذنب

وان بهیون املات از کناه وقال الله العظیم یا ایها الذین ^{سوره عجم ۸}

امنوا توبوا الى الله توبه مضوما یعنی ای انا که ایمان آوردید

توبه کنید خدا را مع را بقبول توضیح وقال الله نعم فقلت ^{سوره نوح ۱۰} استغفر

وکنتم انذره کان غفارا یعنی خدا را مع میفرماید که استغفار

کنید پروردگار خود را بدین معنی که او مغفوف کند است توبه

کاد انوا وقال علیه السلام التائب من الذنب لا یکنی لا ذنب

له یعنی توبه کند از کناه جنبه است که کو یا کناه نبوده است

اورا پس درویشی باید که از نقض برات خود را از کناه های باطنی

بهران

“Unuttuğun zaman Rabbini an.”⁵⁹ buyuruyor. (Ayetin Farsça açıklaması da bulunmaktadır.) [Zikrin hakikati zakirin fena oluşudur. Şeyhü'l-İslâm hazretleri buyuruyor: Hakiki zikir zakirin zikrettiği varlıkta sır olmasıdır. Can ve her şeyin ceberut nurunda sır olmasıdır.

Nazım: *Buna ne beyan sığar ne ayan
Ne ben ne biz ne bir belirti ne isim
Zikir ve zakir hepsi tamamen yok olur
Sadece zikredilen varlık kalır geride, o kadar.*⁶⁰

Ey derviş tövbe nedir? Tövbe Allah'a, yani Allah'ın emrine dönüşür. O da günden çıkıştır, arınmaktır. Yüce Allah, bu konuda “*Ey insanlar! Yürekten tövbe ederek Allah'a dönün.*”⁶¹, başka bir yerde de “*Dedim ki: Rabbinizden bağışlanma dileyin; doğrusu o, çok bağışlayandır.*”⁶² buyuruyor. (Ayetin Farsça açıklaması da bulunmaktadır.) Peygamber -Allah'ın selamı üzerine olsun- de “*Günahından tövbe eden hiç günahı yokmuş gibi olur.*”⁶³ buyuruyor. (Hadisin Farsça açıklaması da bulunmaktadır.)

O hâlde derviş, tövbenin şartlarını yerine getirerek geçmiş günahlarından

⁵⁹ Kur'an-ı Kerim 18/24

⁶⁰ İBK 8b

⁶¹ Kur'an-ı Kerim 66/8

⁶² Kur'an-ı Kerim 71 / 10-11

⁶³ Keşfu'l-Hafa, C 1, s 265; Sahih-i Buhari, C IV, s 1901

باشو ایله توبه کنند و از معصیت صغیره و کبیره پشیمانند
 و هفت اندام خود را گرد معصیت گردانند و در آن
 سببان داعی هفت اندام خود باسد چون بعبادت الله
 برین مقام مستقیم شود از تقصیرات خلاص شود پس
 هر افعال و افعال که از وی صادر شود همه حسنات باسد
 توبه بر سه نوعست یکی توبه دوم انابت سیم رؤیت
 ای در دلش بد آنکه توبه چیست یعنی طالب بد با بد که من
 خود را از خطوط و لذت دنیا پاک کند و جان خود را از سخن
 غیر دوست نگاه دارد و دل خود را از محبت ماموس اندازد
 محفوظ دارد و سر خود را از رضای نفس و هوای او محلی و
 سازد پس بعبادت الله از معصیت صغیره و کبیره از تقصیرات
 اخلاق ضمیمه سوی بوی طاعت و حسنات ابد و روح اقیلا

tövbe etmelidir. Büyük ve küçük günahlardan arınmalı, yedi organına günah işletmemeli ve yedi organını bir çoban gibi korumalıdır. Derviş, yüce Allah'ın lutfu ile bu makamı elde edebilirse, günahlardan kurtulur ve söylediği her söz ve yaptığı her iş güzel olur.

Tövbe üç çeşittir : Birincisi tövbe, ikincisi, inabet ve üçüncüsü, rü'yettir. Ey derviş bil ki, tövbe şu demektir: Talip vücudunu dünya zevklerinden arındırmalı, dilini dosttan başkası hakkında konuşmaktan sakındırmalı ve gönlünü Allah'tan başkasının sevgisinden korumalıdır. Sırrını, nefsinin rızasından ve heveslerinden temizleyip arındırmalıdır. Bu durumda Allah'ın yardımı ile büyük ve küçük günahlardan, ahlaki kusurlardan uzaklaşıp itaat ve ebedî iyiliğe yönelecek ve ruh

نفس خلاص باید و سوی علی بن پرواز کند رسوای اهل بیت
 اهل بیت کرد و نوبه انیت و بد آنکه انابت حیت در دین باید
 که از غیب محضور باید رنده مال خود را ظاهر و باطن منظور و مقدر
 و در روق و مأمور و مخلوق حق بداند و در دین آن زمان از خود بین
 خلاص باید حیا که گفته اند خود بین خدا بر ایند مرن از خود
 بین خلاص یافت بمقام نارسید و خدا ایضا بگویم خود علم الیقین
 و در دین قبل میسر کرد ایند پس و در ذات خود و در کلی منظور است
 شاهد حق کند انابت انیت و بدان ای در دین و در دین
 حیت در دین که از خود محو باید یعنی هر مرتبه که پیش آمد
 و بر نشاند از آن بگذرد و نظر نکند و مرتبه عالی طلب کند تا
 در دین باز نماند خواجه حضور مصطفی علیه السلام دارد هر روز
 هفتاد و در درجه نوزده میسری سلطان انبیا از سبز باز نماند
 اللهم

nefis bağından kurtulup yücelerin yücesine doğru uçacaktır. Allah'ın yardımı ile Allah'a doğru seyir gerçekleşmiş olacaktır, işte tövbe budur.

“İnabet” nedir? İnabet şudur: Derviş gaipten huzura gelmeli; her durumda kendini Hakk'ın zahiri, bâtını, mahluku, rızıklandığı, kaderini tayin ettiği ve emir alanı olarak bilmelidir. Derviş bu durumda kendini beğenmişlikten kurtarır. Bu konuda *“Kendini beğenmiş olan kimse kendini beğenmişlikten kurtulursa, fena makamına ererek Allah'ı görür. Yüce Allah'ın yardımıyla onu kalp gözüyle görebilir. Kendi özünde Hakk'ı gözlemler.”* demişlerdir. İşte inabet budur.

Ey derviş rü'yet nedir? Rü'yet şudur: Derviş, kendinden geçip Hakk'a ulaşır. Yani önüne çıkan her aşamayı aşar. Orayla yetinmeyip daha yüksek makam ister ve seyirden geri kalmaz. Nitekim bu konuda Hazret-i Mustafa- Allah'ın selamı üzerine olsun- her gün yetmiş iki aşama geçirdi. Peygamberlerin sultanı hiçbir zaman seyirden geri kalmazdı ve her zaman

اللهم زدني علما صيكتي ومقام عالى خواستند بحیث
 بدویش باید که هر مقام پس باید بر آن افتد، نکند و نافع نشود
 پس خدای سبحان هفت روزی کند تا بذات الله رسد
 رؤیاینت المجاهد ^ه مع الغزاة مع النفس والشیطان مجاهد
 غزاکردن است با نفس و شیطان پس در روئی باید که شب
 و روز با نفس و شیطان غزاکند و نفس خود را به هیچ مرادی
 نرساند و نامراد گرداند تا شیطان را راه نیابد و مرود ^{کند}
 و از قید نفس و وسوسه شیطان خلاص یابد و خدای تعالی
 بروی در اخلاص یکشاید و حضور مع الله میسر گردد
 المجاهد هو قلت الاكل والقول والنوم والقاء والفضة
 یعنی کوشیدن عیبت آن کم خوردن و کم گفتن و کم خوابیدن

“Allah’ım! Bilgimi arttır.”⁶⁴ der ve daha yüksek makam isterdi. Aynı şekilde derviş de önüne hangi makam çıkarsa çıksın, orada kalmamalı ve onunla yetinmemelidir. Böyle olursa, yüce Allah ona yardım edecek, o ilahi zat’a erişecektir. İşte rü’yet budur.

Mücahede nedir? “*Mücahede, nefisle ve şeytanla savaşımdır.*” Buna göre derviş gece ve gündüz nefsiyle ve şeytanla savaşımalıdır. Nefsini, hiçbir isteğine kavuşturmamalı, muradına erdirmemeli ki, şeytan ona nüfuz edecek yol bulamamalı ve o, reddedilmiş olmalıdır. Nefis, bağımlılıktan ve şeytanın vesvesesinden kurtulmuş olmalıdır. Bu durumda Allah ona samimiyet (ihlas) kapısı açar ve o, Allah ile huzur bulma aşamasına ulaşır.

Mücahedet nedir? Mücahedet, “Az yemek, az konuşmak, az uyumak, benliğini yok etmek (fena) ve fakirliktir.”

⁶⁴ Sahih-i Buhari, C I, s. 33

و فقر و قنات پس طالب و ابا ید که فقر و قنات اختیار کند و بداند

که فقر و قنات چیست القنا هو انقطاع الطمع عن غیر الله تعالى

او هو المستغنی عن غیر الله فقر قنات بریدن طمع است از غیر خدا

دکافر لیس مستغنی شدن از غیر خدای تعالی القنا هو التجرید ^{التجريد}

عن غیر الله فقر قنات تجرید و فقر یدست از غیر خدای تعالی

زکافر هو الخروج عن غیر یعنی آن بیرون آمدن است از غیر بدان

ای مدد و یسبب معراج چون ضیاء ائمه علیهم السلام حضرت را

با رسول الله صلا مقام من از این بالاتر نیست لودنوف انما

لا حضرت اگر نزد یک سویم مقدار انکس لبوزم خدای تعالی

مقبول نمیشود فقر را رهبر کن در نور و تقاب قوسین او ادنی

در کافر و ساینده در ساله عرویه عرویه حضرت امام مسطور است ^{اضافه}

O hâlde talip, benliğini yok etmeyi (fena) ve fakirliği seçmelidir.

Fakirlik (fakr) ve benliği yok etmek(fena) ne demektir? Fakirlik, Allah'tan başkasını istemeyi bırakmak, yani Allah'tan başkasına doymuş olmaktır. Fena ise; Allah'tan başkasından kopmaktır. (Sözler Arapça yazılmış, Farsça açıklaması da bulunmaktadır.)

Ey derviş bil ki, Miraç Gecesi Cebrail- Allah'ın selamı üzerine olsun- Hazret-i Peygamber'e, "*Ey Allah'ın Resulü, benim makamım buraya kadardır. Buradan sonra bir parmak kadar dahi ilerlersem, yanarım.*" dediği zaman yüce Allah, ona fazileti ve fakirliği rehber yaptı. O zaman onu "*iki yay ölçüsünde veya daha yakın*"⁶⁵ bir yere ulaştırdı.

Hazret-i İmam'ın⁶⁶ Risaletü'l-Gavsiyye isimli kitabında şunlar yazılıdır:

⁶⁵ Kur'an-ı Kerim 53/9

⁶⁶ Burada sözü edilen Hazret-i İmam Abdülkadir Geylani'dir. Çünkü kesin olmamakla birlikte Abdülkadir Geylani'nin Hazret-i Hasan soyundan geldiğine dair kayıtlar bulunmaktadır. Abdülkadir Geylani'nin üç sayfalık "Risaletü'l Gavsıyye isimli bir kitabı bulunmaktadır. Kitap Afyon Gedik Ahmet Paşa Koleksiyonu 18174 /I' de kayıtlıdır.

که گفت با عوث الاعظم قل اصحابك من اداد منكم صبیحة
 فغلبه احتیاد الفقراء فی طلب اعظم بگو با اصحاب و احباب
 خود هر که خواهد از شما صحبت من پس بدوست اختیار
 کردن فقر بدان ای درویش فقر چیست استی در استی
 و نیاز دو نیاز و کمال نیاز و کمال بی نیازی و کمال
 بی نیارت و بدان ای درویش استی در استی چیست باید
 که هر مردی در نیچی مصیبت و بلا بی که برسد از خدای
 داند و بداند و جان و اقبال نماید بلکه سرود و سازان باشد
 تا قریب الی الله روزی شود و بدان ای درویش کمال نیازند
 کمال بی نیازی چیست درویش باید که نیاز و مراد خود را از حق
 مخلوق بر دارد تا نیاز و مراد بند و خدای ضروری کند کمال
 کمال نیاز و کمال بی نیازیست و کمال بی نیازی و کمال بی نیازی

“Ya Gavs-i Azâm! ⁶⁷ Adamlarına ve dostlarına söyle. Kim benimle sohbet dilerse, fakirliği seçsin.”

Ey **derviş! Fakirlik nedir?** Fakirlik, barış içinde barış; bağlılık içinde bağlılık; Allah’tan başkasından bir şey istememenin getirdiği mükemmel huzur; Allah’tan başkasına muhtaç olmamanın olgunluğu içinde ihtiyaçsızlık olgunluğudur.

Ey derviş, barış içinde barışın ne olduğunu bil. Bu, karşılaştığı her türlü derdi, eziyeti, felaketi ve belayı Allah’tan bilmek; onu canı gönülden kabullenmek, hatta sevinç ve neşe ile karşılamaktır. O zaman Allah’a yaklaşma kendisine nasip olur.

Ey derviş, Allah’tan başkasına muhtaç olmamanın getirdiği mükemmel huzur şudur: Yüce Allah’ın kulun istek ve arzusunu yerine getirmesi için, dervişin istek ve arzusunu, yaratılmış tarafından uzaklaştırması gerekir.

İhtiyaçsızlık olgunluğu içinde ihtiyaçsızlık olgunluğu ne demektir?

⁶⁷ Abdülkadir Geylani’den söz etmektedir.

چیتا بن مقام حضرت ابراهیم است صلوات الله وسلامه علیه ص ۳

حضرت ابراهیم علیه السلام مد منجیق کرد و سوی انس افتاد

نمود
فرستاد آمد
فرمود

فرمان که ای جبریل ابراهیم را دیاب جبرائیل علیه السلام آمد

و گفت یا ابراهیم از من چیزی میخواهی گفت لا ما بیننا ام مرا

ما خواست چکار که خدای تعالی بر احوال منی بکنایه عالمی است

فرمان شد مدح ابراهیم علیه السلام کردی بر خدا و سلاما علیه السلام
سوره انبیاء ۶۹

ای انس منک است و در سوختن ابراهیم بن کال بی نیازی

در کال بی نیازی است و مؤمن طیب قال علیه السلام المؤمن

در نفر

مؤمن الخ و قال علیه السلام المؤمن المؤمن انفس کونوا و بر عان

و قال علیه السلام المؤمن المؤمن من طرا من الرحمن بین ملان المؤمن

ملان الحجة کو اکی نیک که حیات و مهنات و لذات و دنیا و اهل

او در وی نیک شد با برسد پس هست از روی و می کند و بدان

ارزانی
المؤمنی

Bu Hazret-i İbrahim'in -Allah'ın selamı üzerine olsun- makamıdır. Nemrut, İbrahim'i mancınığa koyup ateşe attığında, Allah'tan şu emir geldi: "Ey Cebrail! İbrahim'i bul." Cebrail -Allah'ın selamı üzerine olsun- gelip: "Ey İbrahim benden bir şey istiyor musun?" diye sorunca İbrahim: "Hayır, ben kulum. Benim istekle ne işim var? Çünkü yüce Allah durumumu en iyi gören ve bilendir." dedi. O zaman İbrahim hakkında şu ferman geldi: "Ey ateş! İbrahim'e karşı serin ve zararsız ol."⁶⁸ İşte ihtiyaçsızlık olgunluğu içinde ihtiyaçsızlık olgunluğu budur.

Mümin nedir? Peygamber -Allah'ın selamı üzerine olsun- bu konuda şöyle buyuruyor: "Mümin, cennetin melikidir." Yine "Mümin, Rahman ile yakınlık kurandır.", "Mümin, Rahman'ın seçkin kişisidir." sözleri de yine peygambere aittir.

O hâlde "Mümin, cennetin melikidir." sözü, kimden bahsediyor? Hayatın, şehvetlerin, zevklerin, dünyanın ve orada yaşayanların kendisine acı geldiği ve cennetin kendisini arzuladığı kimseden

⁶⁸ Kur'an-ı Kerim 21/69

المؤمن اقبى الرحمن كراگو بند که زبان او بد نکر الله کلا فی سئله
 با سئله و وجود او بمنالعب رسول الله علیه السلام مفاد
 سئله با سئله و دل او با شرافت نه ما نوس سئله با سئله
 و بدان المؤمن کراگو بند خاص الرحمن کراگو بند که جسم او
 با جسمانیان با سئله و روح او با روحانیان با سئله^۳
 بدان ای درویش که ولی خدا در زمان خود نوح و قسنت
 و عنایت او گشته است از طوفان بلا نکاه دارند بند کاه
 خدا و در فقری آنکه طوفان اب اکرم اب بلات اما سهلت
 زبان بلا بولصامت و طیفان جهل آنان مشکل تو در سئله^{نرس}
 زیرا که هر که در او غرق شد ابد لا بد بن خلاصی نه باید^{زیرا}
 الناس علی غمته^{نمته} اقسام الکرماء و الاستغناء و الاستغناء
 و اللئام، الکرم لا یاکل یعطی السخی یاکل و یعطی البخیل لا یعطی

“*Mümin Rahman ile yakınlık kurandır.*” sözü kimi tarif ediyor? Dili Allah’ı anmakla yetinmiş; Allah’ın elçisine - *Allah’ın selamı üzerine olsun*- itaat etmek suretiyle yakınlık kazanmış ve gönlü Allah’a yakınlık kazanmış olana derler.

Peki “*Mümin, Rahman’ın seçkin kişisidir*” sözünde kastedilen kimdir? Cismi cismaniler ve ruhu ruhanilerle olan kimsedir.

Ey derviş bil ki, Allah’ın velisi, kendi zamanının Nuh’udur. Onun yardımı, Allah’ın kullarını tufan belasından koruyan gemidir. Su tufanında her ne kadar su bela ise de vücutlara yönelik olduğu için ondan kurtulmak kolaydır. Ancak cehalet tufanı ondan daha zordur, daha kötüdür. Çünkü onda boğulan kimse ilelebet kurtulamaz.

İnsanlar beş çeşittirler: Kerimler, cömertler, cimriler, kötüler ve reziller. Kerim: yemeyip yedirendir. Cömert: Hem yiyip hem verendir. Cimri: kendisi yiyip

بِأَكْلِ الشَّعِيرِ لَا بِأَكْلِ الْبُخْلِ وَلَا يُطَيَّنُ اللَّبَنُ إِلَّا بِالْأَكْلِ وَلَا يُطَيَّرُ وَبِمَنْعِ

مهر . العَيْنِ مِنَ الْخِيَرَاتِ يَعْنِي مَا سَبَّحَ قَسَمًا كَيْفَ تَبْدَأُ وَتَنْجِيهِهَا

وَالْحَلِيلَةِ وَتَنْجِيهِ وَلَيْسَ بِهَا كَيْفَ تَبْدَأُ وَتَنْجِيهِهَا وَتَنْجِيهِهَا وَتَنْجِيهِهَا

وَمِنْهَا هَذَا وَتَنْجِيهِهَا وَتَنْجِيهِهَا وَتَنْجِيهِهَا وَتَنْجِيهِهَا وَتَنْجِيهِهَا

وَلَيْسَ بِهَا هَذَا وَتَنْجِيهِهَا وَتَنْجِيهِهَا وَتَنْجِيهِهَا وَتَنْجِيهِهَا وَتَنْجِيهِهَا

وَلَيْسَ بِهَا هَذَا وَتَنْجِيهِهَا وَتَنْجِيهِهَا وَتَنْجِيهِهَا وَتَنْجِيهِهَا وَتَنْجِيهِهَا

وَلَيْسَ بِهَا هَذَا وَتَنْجِيهِهَا وَتَنْجِيهِهَا وَتَنْجِيهِهَا وَتَنْجِيهِهَا وَتَنْجِيهِهَا

وَلَيْسَ بِهَا هَذَا وَتَنْجِيهِهَا وَتَنْجِيهِهَا وَتَنْجِيهِهَا وَتَنْجِيهِهَا وَتَنْجِيهِهَا

وَلَيْسَ بِهَا هَذَا وَتَنْجِيهِهَا وَتَنْجِيهِهَا وَتَنْجِيهِهَا وَتَنْجِيهِهَا وَتَنْجِيهِهَا

وَلَيْسَ بِهَا هَذَا وَتَنْجِيهِهَا وَتَنْجِيهِهَا وَتَنْجِيهِهَا وَتَنْجِيهِهَا وَتَنْجِيهِهَا

وَلَيْسَ بِهَا هَذَا وَتَنْجِيهِهَا وَتَنْجِيهِهَا وَتَنْجِيهِهَا وَتَنْجِيهِهَا وَتَنْجِيهِهَا

وَلَيْسَ بِهَا هَذَا وَتَنْجِيهِهَا وَتَنْجِيهِهَا وَتَنْجِيهِهَا وَتَنْجِيهِهَا وَتَنْجِيهِهَا

مَنْ

başkalarına vermeyendir. Kötü: Yemeyen ve yedirmeyendir. Rezil ise: kendisi yemeyip başkasına vermediği gibi başkasının da iyilik etmesine engel olandır.

Arif ve zahit arasında ne fark vardır? Arif Allah'a bakar, zahit ise kendi ameline, Zahit: "*Ben bilgeyim.*" der. Ama arif kendini unutup: "*Görelim Mevla neyler?*" der. O kendini unutmuş, hatta benliği kalmamış, Tanrı'da yok olmuştur. Arif, Rabbi için, zahit ise kendisi için çalışır.

En büyük mucize (mucize-i ekber) nedir? En büyük mucize, peygamberlerin ve evliyaların sözüdür. Mucize ve kerametler, manada başka olsalar bile görünüş itibarıyla büyüye benzemektedirler. Büyücülerin

پیغمبر از روی ظاهر بسیار می‌نمایند و همچنین ظاهر و اگر کما
 اولیات و مالان و حور بان می‌گویند اما بدست پیغمبر هیچ از اینها
 نمی‌گنجند در میان آنکه در طلبت و در واد از خواجیه قدس
 زکراوی
 زنده پرسشیدند که راه را با بیان هست یعنی فرمودند که راه را
 با بیان هست اما مثل و با بیان نیست زیرا که سیر است یکی تا
 خدا را یکی در خدا آنکه تا خداست با بیان ندارد که کما را از این
 و از این بیان و حروف است این همه را از حروف است با بیان الا چون بخود
 بعد از آنکه پیغمبر عالم است و او معرفت خداست و او را با بیان نیست
 مرآت
 بدانکه مرآت الحیر چهار است که چهار حروف الله اسماست مدالت
 و آن چهار حرفی که زنده قلت و عقل و روح و نفس است و چهار
 ملک جابر این بر این است که قلت و عقل و روح و نفس است که آن
 باطل محال نیست و علم و واسطه و قلب حاصل می‌شود و این آن با شمس
 در کمال است

yaptıkları görünüşte mucizeye çok benzer. Fakat evliyanın bilgilerinin ve kerametlerinin kendilerinde bulunduğunu söylerlerse de bu sözlerin hiçbiri gerçeği yansıtmaz.

İki istek ve iki yol (olduğu zaman ne yapmalıdır?) Hoca'dan⁶⁹ -*Al-lah sırrını kutsasın- "Yolun sonu var mıdır?"* diye sormuşlar: "*Yolun sonu vardır ama menzilin sonu yoktur.*" buyurmuş. Çünkü iki seyir vardır: Biri Allah'a kadar, diğeri Allah'ta. Allah'a kadar olanı son bulur. Zira o varlıktan, dünyadan ve benliktendir. Bütün bunların bir sonu vardır. Ama Hakk'a ulaştıktan sonra Allah'ın marifet ve sırları âleminde seyir başlar ki bunun da sonu yoktur.

Bil ki **Allah'ın mertebeleri dördtür** ve Allah'ın (Arapçadaki) dört harfi buna işaretler. Bu dört mertebe; kalp, akıl, ruh ve nefistir. Bu mertebeleri dört melek taşır. Mesela Cebrail, kalbin kabıdır ki, ilim yeridir. İlim, kalp ile taşınır ve iki isim

⁶⁹ Hoca ile Hoca Ahmet Yesevi'yi kastetmiş olmalıdır. Çünkü daha önce de aynı sıfatla ona atıf yapmaktadır.

فَمِنْ خَلْقِهِ وَكَوْنِهِ خَوَاهِ قَلْبُكَ كَرِي خَوَاهِ جِوَاهِرُ بَيْتِ مِرَالِ الْوِجَاهِ
وَدَوْلَةُ بَيْتِكَ مَعْنِيَّتُكَ وَعَقْلُ طَرْفِ مَيْكَ بَيْتُكَ كَمَيْكَ بَيْتُكَ
وَاسْطِيزَةُ الْوِجَاهِ حَقِيقَةُ بَقِيَّةِ عِلْمٍ وَمَعْقُوفَةُ بَقِيَّةِ مَارِئِ الْمَرْئِ

وہم حج طواف اور اقلیت کو نہایت اسیا دوست اور بہان

طوبیٰ صفت حیات کر مکتوب و مکتوبہ نامہ و روح امام

سوره جبر ۲۹ و سورہ ص ۷۲

الربيع من كبرياء اسرائيل في نفس طرف عوار اهل

کہ ان تجویز میں جیسا کہ مسلمانوں نے اختیار کیا، صلوات اللہ علیہم

وَعَلَّمَ قَبِيلَهُ الرُّسُلَ اِمْعَانِي مُنْقَرِطِ الْاَيْدِ الَّذِي يَمُوتُ بِحَدِّ جَيْدٍ •

فیسیم یا کفر الفس محمد بن اوست و خدای تعالی فرموده که این کتاب

فوق این مصمم یعنی دولت مقدس ایران و املا و دست اشیانت

ایک دفعہ فوقیت پاسد چنانکہ کوئیدہ فلاں کس بالا ہی بہ

وہمائی

alır. Ona ister kalp dersin ister Cebrail.

Akıl, Mikail'in kabıdır. Mikail, hakikat erzakının aracıdır. Yani ilim ve marifet, akıl ile olur.

Ruh, İsrail'in kabıdır. Eşyanın hakikati onun elindedir, o Hak sıfatının suretidir ki ruhta yazılıp saklanmıştı. Nitekim Yüce Allah "*Ruhumdan üflediğim*"⁷⁰ buyuruyor ki bu İsrail'in sıfatıdır⁷¹

Nefis, Azrail'in kabıdır. Azrail ise Hakk'ın üstünlüğünün simgesidir. Bu konuda Peygamberler Sultanı -Allah'ın selamı, onun, ailesinin ve ashabının üzerine olsun- "*And olsun ki Muhammed'in canı onun elindedir*"⁷² buyururken yüce Allah da "*Allah'ın eli onların ellerinin üstündedir*"⁷³ buyurmaktadır. Burada Allah'ın eli, peygamberlerinden daha üsttedir. Burada el, üstünlük anlamındadır. Mesela, "Filan kimsenin

⁷⁰ Kur'an-ı Kerim 15/29

⁷¹ Kıyamet günü "sur" denen boruyu üfleyecek olan İsrail'in üflemek sıfatı vardır.

⁷² Sahih-i Müslim, C III, s. 1276; Buhari, C VI, s. 2447

⁷³ Kur'an-ı Kerim, 48/10

دستهاست یعنی بدان فوقتت خواهند که از صفت عزرائلیست
 عزرائلیست که مابین ارواح است و از هر چیزی که هست رَج
 بدو نیست چنانکه از طبایع عالم صوت عزرائلیست و بر صوت
 مکیانبل و هوا صوت اسرافیل و آتش صوت جبرائیل چنانکه
 حضرت رسول علیه السلام میفرماید و امن بنی الاقطیر فی امته
 و انت قطیر یی با علی یعنی نیست هیچ بغیری الا او را قطیریست
 : و اَمْسَلَنْ و قطیر من نوبی با علی عقل بمثال ما شلجوا^{نیل} و کفر
 و نظر و فکر لوی غیبی که معهود است در فکر و اندیشه
 و کیفیت معاش و بیرون شدن کارهای هر دینیه ما شده
 هر شایسته و دلجو و فطیم کنند از آن لوح شایسته و اینکه ساء و در امر
 روزی استغفار سوال کرد که یونس علیه السلام در بطون^۳ و در زیر زمین
 چه حال و گرفتار گرفت چه بود و در وجود انسانی چیست که خدا

elleri üstün dendiği zaman bu onun gücünün üstünlüğü göstermektedir. O hâlde bu Allah'ın eli sıfatı, Azrail'indir ve o, onunla canları alır. Her şeyin de bir canı vardır. Nitekim tabiatlardan toprak Azrail'in suretidir, su Mikail'in, hava İsrail'in ve ateş Cebrail'in suretidir. Allah'ın elçisinin -Allah'ın selamı üzerine olsun- *"Ümmetim içinde bütün peygamberlerin bir benzeri vardır. Ey Ali! Benim benzerim de sensin."*⁷⁴ buyurduğu gibi aklın benzeri Cebrail'dir. Bilinmeyenleri araştırmak, gözlemlemek, düşünmek, geçimi sağlamak ve günlük işleri yürütmek akla, dolayısıyla Cebrail'e aittir.

Bir gün bir derviş öğrenmek için *"Yunus -Allah'ın selamı üzerine olsun- balığın karnında kırk gün kaldı, ne demektir ve insan vücudunda ne vardır?"* diye sordu. Allah bu konuda

Aklın fonksiyonu

⁷⁴ Kurtubi Tefsiri, C II, s 37

سوره فصلت آیه ۵۳

الایه در کلام مجید مضر باید ستریم ابا نشاء الا فاق و فی انفسهم

الایه یعنی بد وستی بایان خرابیم نمودن اینتهای مآدر افاق

مبتدئ در نفس ابدان همچو بوی تن مانند در مایه نهان چون هدایت

آمد در شایان و فی حقیقه مراد از بوی تن هم روح است

و از مایه تن و از مایه استیاسین معلوم شد که خدای مضر

روح النافی را پیش از جسم افزاید و خاست که خود را

اشکار سازد و مقام لجمال او را هست کوه اینده و از علم بجلالت

اورد و از حدیث بواحدیت او در و اظهار کمال اسماء صفات

چون کوه و بعد از او روح خدای بی نقص و باد و آب و خاک

و آبیا فرید و عالم را بدان نظام داد و پس از آن این چار عنصر را

احدا تفکرت تخمین کرد خمر طینت از مایه بدی این صباها یعنی تخمین

کردم طینت از مایه را چهل صبا بدست قدرت خود و از روح

خود

Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyuruyor: "*Varlığımızın belgelerini onlara hem dış dünyada ve hem de kendi içlerinde göstereceğiz.*"⁷⁵ Beyit:

"Yunus gibi balıkta kaldı nihan

Hidayet gelince yardımına, ona verdi aman"

Hakikatte Yunus'tan maksat ruh, balıktan maksat vücut, denizden maksat ise eşyadır. Anlaşıyor ki yüce Allah ruhu, vücuttan önce yarattı. Kendisini aşikâr kılmak istedi. Varlığın cümle makamlarını var etti, onları, ilimden görüntüye; sınırlılıktan sonsuzluğa getirdi. Cümle isimlerini ve sıfatlarını açıkladı. Yüce Allah ruhlardan sonra ateşi, rüzgârı, suyu ve toprağı yarattı ve onlar da âlemi düzene koydu. Ondan sonra bu dört unsur hamur hâline getirdi. Yüce Allah, "*Âdem'in tabiatını kırk sabah kudret elimle yoğurdum ve*

⁷⁵ Kur'an-ı Kerim 41/53

خود و در مبداء پس بدان ای درویش مذابی رب العالمین تالاب

الناس ازان نفس و بار و خاک امر بد را با سراج چهل مرتبه راد

اکنون اول ده مرتبه از آمار حاصل می شود و نفس بار ساه ^{نفس} ^{لیست}

و هر مرتبتی که کند سر بسد چنانکه در خوان عظیم آمده است

و اما ابرو نفسی ان النفس لامارة بالقوا یعنی متوابعکم ^{نفس} ^{۱۳} ^{الایه}

نفس خود را بد و بدی که نفس امر کست است میباید و بنوا نفس

تفاق با نفس و ادواتی کرم و خشت است و این ده مرتبه که از

امارة حاصل می شود اینهاست که ذکر کرده می شود و چهل خشم

و تجمل و لطف و قهر و کینه و کبر و حسد و کفر و تقا و این

ده خصلت مخصوص نفس امارة است و حقیقت از این خصلتها

بعید است امارة مرتبه که از لوازمه حاصل می شود اینهاست

زهد و تقوی و ورع و بندگی و ذکوة و روزه و حج و کفاره

kendi ruhumdan ona üfledim.”⁷⁶ dedi.

O hâlde ey derviş bil ki, âlemlerin sahibi olan Allah, insan kalıbını ateşten, rüzgârdan ve topraktan yarattı ve onlara kırk makam verdi. Şimdi ilk on makam “Nefs-i emmâre”⁷⁷den meydana gelmektedir. Nefis zalim bir padişahdır ve yaptığı her hareket kötüdür. Nitekim Kur’an-ı Kerim’de “*Ben nefsimi temize çıkarmam; çünkü nefis, kötülüğü emreder.*”⁷⁸ buyurulmaktadır. Çünkü nefis ateşe aittir. Ateş ise sıcaktır, kurudur.

Nefs-i emmâreden hasıl olan on makam şunlardır: Cehalet, öfke, cimrilik, düşmanlık, küsmek, kin beslemek, kibir, haset, küfür ve nifak. Bu on haslet Nefs-i emmâreye mahsustur ve hakikat bu özelliklerden uzaktır.

“Nefs-i levvâme”⁷⁹den hasıl olan on makam ise şunlardır: Zühd,⁸⁰ takva⁸¹, tevazu, kulluk, zekât, oruç, hac, umre,

⁷⁶ Hadis-i Kutsi

⁷⁷ Kötü ve günah olan işlerin yapılmasını emreden nefis. Allah ve resulünün hoşlanmadığı davranışlara veya geçici dünya lezzetlerine teşvik eden hayvani nefis.

⁷⁸ Kur’an-ı Kerim 12/53

⁷⁹ Kınayan, yeren, kötöleyen, nefis; sahibini yaptığı kötülükle günah iş sebebiyle ayıplayan, kınayan, pişmanlık duyup tövbe etmeye yarayan nefis. Nefsi Emmare’nin bir üst derecesidir.

⁸⁰ Dünyaya karşı kalpte duyulan soğukluk ve isteksizlik maddeye sırt çevirmek, yasaklardan sakınarak vakitlerini ibadete ayırmak.

⁸¹ Allah’tan korkma ve Allah korkusuyla dinin yasakladığı şeylerden sakınma.

روح و عباد و این ده مرتبه لوازم راست و خدای هم و حق

نور ۳ گوآم کو بد لا اقم بجوم القيمة ولا اقم بالنفس اللوامة ^{قیامة ارام}

الایة قم منکم برود نیامت ^{رفتم} نفس لوازمه تعلق بیاد دارد

و یاد سر و خشت است و گفته اند که هم کنند بیک و هم کنند

بدانست ^{در ملامت} عارفان باب تشبیه کرده اند کار و در حق و انوار

۸ ^{بسم الله} فالحها حجوزها و تقوها این بیان کرد پاکی و ناپاکی و بی

و بیکو کاری و فرمان برداری اول و آن سر و تربست و بین

و مرتبه از ملامت حاصل می شود است عقل و حکمت و دانش

روحی و الهام و غیر و مال و غیر و مال و فضل و سخاوت و احسان

و دیگر مطننه و این ده مرتبه ملامت است ^{۲۸ و ۲۷} ما کون قوله تعز یا ایها النقص ^{۳۹ و ۳۸}

المطمئنة ارجی الی و تک راضیه مرضیه تا و خلی عبادی

الایة و از خلی جنتی ای نفس مطمئنه اوام گیرند بد کرمش که شاکر

بودی

humus⁸² ve cihat. Allah-u Teâla nefs-i levvâme hakkında “*Kıyamet gününe yemin ederim ve nedamet çeken nefse (nefs-i levvâme) yemin ederim*”⁸³ buyuruyor. Nefs-i levvâme rüzgâra aittir. Rüzgâr ise soğuk ve kurudur. Demişlerdir ki o hem iyilik yapar, hem de kötülük. Arifler, bunu suya benzetmişlerdir. Konuyu bilenler, bunu “*Sonra da ona iyilik ve kötülük kabiliyeti veren*”⁸⁴ ayetine dayanarak temizlik, kirlilik, günden sakınma, iyi iş yapma ve emre itaat soğuk suya benzetmişlerdir.

“Nefs-i mülhime”⁸⁵den şu on makam meydana gelmektedir: Akıl, bilgi, vahiy, ilham, hayır, mal, fazilet, cömertlik, iyilik ve ihsan. Bunlar “mülhime” nin on makamıdır.

Nefs-i Mutmainne”⁸⁶ye gelince: Bu konuda yüce Allah şöyle buyuruyor : “*Ey huzur içinde olan nefis! O senden, sen de ondan hoşnut olarak Rabbine dön. Ey nefis! İyi kullarımın arasına gir, cennetime gir*”⁸⁷ Yani ey beni anarak huzur bulan nefis! Nimetimde

⁸² Beşte bir anlamına gelen Arapça bu kelime, Müslümanların mallarının veya ganimetlerinin beşte birini devlete veya başka bir makama ödemesi.

⁸³ Kur'an-ı Kerim 75 / 1-2

⁸⁴ Kur'an-ı Kerim 91 / 8

⁸⁵ Neyin iyi ve sevap, neyin kötü ve günah olduğunu ilhamla bilen ve ona göre hareket eden nefis

⁸⁶ Huzur ve sükuna ermiş, faziletlerle donanmış, ilahî işlerin tecellilerine ulaşmış olan nefis.

⁸⁷ Kur'an-ı Kerim 89/28, 29, 30

بودی در وقت و صابر بودی در محنت باز کرد از دنیا بوی
 موعود پروردگار خود در حالتی که پسندیده گشتند آنچه موعود^{اللہ}
 پسندیده نزد خدای عز و جل روز قیامت شود گوید در ای
 در سلك پسندیده کان خامی و در ای بر هفت من که مقصود از خست
 لقاد و بداد است باز منزه مغربان و نزدیکان و خاصان حضرت
 من بی هر که باین حضرت مصیبا باشد بی امر من حرکت نکنند^{از}
 باد من نسبت کرده اند که خدای عز و جل میفرماید و علم آدم الاسماء
 سورہ بقرہ ۱۲۱ کلماتی خلق فی قلبه علما بالاسماء علی سبیل الاستدلال و این^{نفس}
 انبیاء و اولیاست زیرا که کلمات از بی وابدی از خاک حاصل
 کرده میبود خاک و خاکست خاک سو خاک ناب و بدل
 که بجز خاک نیست مظهر کل و نیز این ده مرتبه مطمئن است فقره
 صبر و عدل و انصاف و علم و رضا و تحقیق و ینین و عهد و وفا

sakin ve mihnetimde sabırlı oldun. Dünyadan, kendi Yaradanının vaadine yöneldin. Yaptığın işler Tanrı katında da beğenilmiştir. Kıyamet günü geldiği zaman seçkin kulların arasına gir. Yüzümü sevenlerin amacı olan ve huzurumun yakınlarına ve seçkinlerine ayrılmış olan cennetime gir. O hâlde kim bu özellikle donanırsa, hazır olursa Hakk'ın emri olmadan hareket etmez. Yine Yüce Allah bu konuda şöyle buyuruyor: "*Âdem'e bütün isimleri öğretti.*"⁸⁸ *kalbinde cümle isimleri iptidai şekilde yarattı.*" Bu nefis, peygamberlerin ve evliyaların nefsidir, çünkü ezeli ve ebedi olgunluklar topraktan hasıl olmaktadır. Toprak ise, soğuk ve kurudur. Beyit:

"Toprak olun toprak ki tüme gidesiniz

Çünkü topraktan başka tümün görüntü yeri yoktur."

"Nefs-i mütmainne"nin on makamı da şunlardır : Fakirlik, sabretmek, adil olmak, insafı olmak, ilim, rıza, tahkik, kesin olarak bilmek, ahit ve vefa.

⁸⁸ Kur'an-ı Kerim 2/31

ابن و مرثبه که گفته شد از خاک حامل میسر و در بلاد و خاک
 علب و بک اسم حضرت علی ابوتراب و ابن مرثبه بخارا
 یاد هم گذین و جمیع اولیاء الله را و ائمه مستحقین را رضوان الله
 نعم علیهم اجمعین حاصل است و هر سال که باین مرثبه علبه
 و مقامان علبه رسد و کوفت رسد و کوفت و بنویس
 در عالم حقیقت بکیت قال علیه السلام اتی فیکم در الثقلین
 کتاب الله و عترتی یعنی روایت می کند که در میان شما یکی
 کلام الله و دوم من پس اگر میخواهید که در راه حق سبقت
 باشید دست در مضافه کنید و اولاد سلطان انبیا
 علیه السلام و پانزده در کلام مجید رب العزة فرموده است
 فقد اسفک بالعدوة الوحده لا انتقام لها و الله سميع عليم
 پس هرگز نتجیق غمزه و لغو ذکر گفت جدا نیست از او و خدا ای
 الایه

Bu söylenen on makam topraktan hasıl olmaktadır. Toprağın babası Ali'dir. Hazret-i Ali'nin ismi Ebu Turab⁸⁹'tır. Yukarıda andığımız makamlar, bütün Allah'ın velilerinde -Allah hepsinin mekânını cennet etsin- bulunmaktadır. Bu üstün makamlara ve yüce sıfatlara erişen salik⁹⁰, velayete erer. Velayet ve nübüvvet hakikat âleminde birdir. Hazret-i Resulullah -Allah'ın selamı üzerine olsun- şöyle buyuruyor: *"Ben size kıymetli iki şey bırakıyorum; biri Allah'ın kelamı ve diğeri ise Ehli beytim."*⁹¹ Kurtuluşa ermek istiyorsanız, Allah'ın kelamına ve peygamberlerin sultanının -Allah'ın selamı üzerine olsun- evladına tutunun. Nitekim Yüce Allah bu konuda şöyle buyuruyor : *"Allah'a inanan kimse kopmak bilmeyen sağlam bir kulpa sarılmıştır. Allah iştir, bilendir."*⁹² [Selimi der ki: Urvetü'l-Vüska⁹³ başlangıçta başarıdır, sonuçta saadet. Hakaik'te deniliyor ki: Urvetü'l-Vüska halk için saygı, başarıdır. Aydınlar için inayet çokluğu ve aydınların seçkinleri için ise rububiyet cazibeleridir ki onları fani toprak karanlıklarından alıp Vacibe'l-Vücûd'un ahlaki nurları ile baki kılar. Urve budur. Hiç tartışmasız Allah, Urvet-i Vüska'ya tutunanları duyar, yeter ki halis niyetle tutunmuş olsun.]⁹⁴

⁸⁹ Arapça bu deyim, toprağın babası anlamına gelir.

⁹⁰ Bir yola giren, bir yolu takip eden anlamına gelen Arapça bu kelime, tasavvufta tarikat yolunun yolcusu anlamına kullanılır.

⁹¹ Mearicü'n-Nebevi, Peygamberler Tarihi, İstanbul, tarihsiz, s. 736

⁹² Kur'an-ı Kerim 2/256

⁹³ Kelime olarak sağlam ip, tutulanacak, dayanılacak şey anlamındadır. Kur'an-ı Kerim'de Bakara Suresi 256. ayette bu anlamda kullanılmıştır. Aynı şekide Lokman Suresi 22 'de de geçmektedir. Müfessirler bu tabirin Kur'an anlamına geldiğini, ona yapışanın şaşmayacağını ifade ederler.

⁹⁴ IBK 14 a

تعالى سُنُونَد است و دانند بدان که هر چه در آسمان و زلزله
 و زمین خدای تو بیافزید مانند آن در وجود تو بیافزید
 در آسمان عرش بیافزید و در دانی تو هست که هزار بار از عرش
 بزرگتر و در آسمان محبت افزید و در دایم تو دل هزار
 بار از محبت بزرگتر است زیرا که محبت محل شهود است و دل
 محل معرفت و خونیّه دار محبت و سواست و خونیّه دار
 دارد دل تو رحمت و در زمین تو ذریع افزید و در تن تو هوا
 و شهود افزید و هوا مانند هوائی است که انما النّس تن
 سوزانست و این با النّس دین سوزانست و در آسمان ماه
 افزید و رایت تو عقل ماه بیفزاید و بکا هد و عقل تو بین
 چنین است و در آسمان اقبال افزید و در دل تو معرفت اقبال
 بر حق و الهی تا بد و معرفت تو بر عرش و کن بی و در عالم

Bil ki Allah yer ve gökte ne yaratmışsa onun bir benzerini de senin vücudunda yaratmıştır. Gökte arşı yarattı ve senin zatında himmeti. Himmet, arştan bin kere daha büyüktür. Gökte cenneti yarattı ve senin gövde yüreği ki, cennetten bin kere daha güzeldir. Çünkü cennet şehvet yeri ve yürek marifet yeridir. Cennetin hazinedarı Rıdvan, senin yüreğinin hazinedarı ise Rahman'dır. Yerde cehennemi, senin gövde heves ve şehveti yarattı. Heves, haviye⁹⁵ gibidir ki, orada vücut ateşi yanmakta burada ise din ateşi. Gökte ayı yarattı senin vücudunda da aklı, ay artırır ve eksiltir senin aklın da öyledir. Gökte güneşi yarattı senin gönlünde de marifeti. Güneş cinlere ve insanlara ışık saçır, senin marifetin ise arşa ve kürsüye ulaşır. Dünyada

⁹⁵ Cehennemin en alt katı olan yedinci katına verilen ad.

در باها افزید و در روز نوا سوارها؛ فرید و گشت و فح
 انفسکم انلا تبصرین یعنی آن چیزی که جوای ایست در نفس
 شماست اما چه مانند که غیبه بیند و نیجه را نداند بد آن ای
 در ویش که صوم را سر و جبر است اول درجه عوام دوم درجه
 - خاص سیم درجه اخفص و خواص درجه اول است که بطین
 و فوج را و از هر چه بطلان صوم باشد خود را نگاه دارد و درجه
 دوم است که چشم را از بدن ناچهره و کوش را از سبیلان
 او سخنان ناملازم و زبان را از گفتن ناصح نگاه دارد و درجه
 سیم مخصوص بانیار و اولیاست که دلبر از غیبه حق هر چه باشد
 نگاه دارد چنانکه حضرت علی کم اهذ میگوید الدنیا یوم ولنا
 صوم یعنی دنیا ملک روز نیست و ما دارنده روز است پس همه
 در آن روز در روز است بود باشد ای در ویش می باید دانست
 در آن روز

denizleri yarattı senin içinde de sırları. Bu konuda yüce Allah şöyle buyuruyor: “*Kendi içinizde Allah’ın varlığına nice deliller vardır; görmez misiniz?*”⁹⁶ Yani aradığınız şey kendi nefsinizde mevcuttur ama ne fayda ki, görmüyorsunuz ve bilmiyorsunuz.

Ey derviş bil ki oruç üç derecedir. Birincisi halk (avam) derecesi, ikincisi seçkinler (havas) derecesi ve üçüncüsü ise seçkinlerin seçkini derecesidir. Birinci derece orucu, karnı ve cinsel organları orucu bozan şeylerden korumaktır. İkinci derece orucu, gözü namahreme bakmaktan, kulağı uygun olmayan sözleri duymaktan ve dili haksız konuşmaktan korumaktır. Üçüncü derece orucu ise peygamberlere ve evliyalara mahsustur ki bunlar, gönlü haktan gayri her şeyden korurlar. Nitekim Hazret-i Ali -Allah yüzünü aziz kılsın-: “*Dünya bir gündür ve orada bizim için oruç vardır.*” buyurmaktadır. Demek ki onun bütün ömrü oruç tutmakla geçmektedir.

Ey derviş bilmen gerekir ki

⁹⁶ Kur’an-ı Kerim 51/20-21

که مبادی التفاتیات نور حق عبارات است چون صلوة و زکوة
 و صوم و هجابت صلوة خالصه است و سواصله حقیقت ^{خلافه}
 زکوة دل از غیور حق پاک کردن و بعد از اخلاص و بخت حق دادن ^{است}
 و هجابت صوم اشک است از رسوم خلقیت بنیاد حق و لهذا
 قال الله فی الکلمات القدسیة الصوم لی و انا امیر به ^{هجابت}
 رسالت در معرفت و تحقق بیجا بعد از قناری بر مجموع مناسبات
 که وضع کرده اند مراد بر منازل سالکت تا هجابت مقام ده
 که احدی به جمیع و فرقت کرد و اسلام این چنینی با سبیل ^{نقطه}
 مؤمنی نهادن امین با سبیل بر هجابت ^{الکمال} و کمال عامل کامل فرقی
 با سبیل در بیان احوال قلب الاول شرح الصمد یعنی قابلیت ^{در کمال}
 و الثانی الشغاف یعنی اناطه علم و الثالث القوار یعنی نور الله

namaz, oruç ve hac gibi ibadetlerin sonu yoktur. Salatın sonu, ilahî olgunluk;

zekâtın sonu gönlü Hakk'tan gayrisinden temizlemektir, samimiyet ile Hakk'ın sevgisine yer vermektir. Orucun sonu, Hak'ta zenginleşerek yaratılış unsurlarından⁹⁷ uzak durmaktır. Bu nedenle yüce Allah kutsal kelimelerinden birinde şöyle buyuruyor : "*Oruç benim içindir ve ben onu mükâfatlandırırım.*"⁹⁸

Ve marifette vuslatın sonu, benliğini yok ettikten (fena) sonra kalıcılıkta (beka) hakikat olmaktır. Bunların hepsinden amaç, "salık"ın son makama kadar tüm menzilleri seyretmesidir. Cem olma (toplanma) ve ayrılmanın aslı İslam'da böyle olmaktadır. Kıta:

"Emin ve sadık bir mümin olursan,

Sonunda kâmil biri olursun."

Kalbin çeşitlerinin açıklaması şöyledir: Birincisi şerh-i sadr yani kabiliyet, ikincisi işgâf yani ilmi kapsamak, üçüncüsü fuad yani Allah'ın nuru,

⁹⁷ Yani maddi şeylerden

⁹⁸ Sahih-i Buhari, CVI, s. 2723; Sahih-i Müslim, CII, s. 807

والرابع الغلب یعنی بروز غلبت و شهادت و التماس عالم ^{نفس}

یعنی حقیقت انسانیة و التماس غلب الغلب یعنی حقیقت محمدیة

علیه السلام و التابع الیفین یعنی احدین جمع حکم عالم را

بود ای حق پرست ^{نور} چه باس غالب آمد هم بدست می باید در امر

دانستی که خلق چهار گروهند و این چهار گروه را چهارگون

طاعت و چهارگون اُردو دارند اول گروه عابدانند و طاعت

البان نهج وقت نماز روزه ماه رمضان و زکوة و حج و نسیه

از دفع و سار شدن از هبت و امید استی از خدا و از

عابدان همین است در دم گروه را هدانند و طاعت کردن البان

خوف و رجا و انزو هبت قبول کردن از حلال و برهبر

کردن از حرام و می باید دانستی که کبر دشمن تواضع است

در

dördüncüsü kalb yani kayıp ve görünme arasındaki yer, beşincisi âlem-i gayb yani insanlık hakikati, altıncısı gaybî'l gayb yani hakikat-i Muhammediye, yedincisi yakın yani topluluğun birliğidir. Beyit:

*"Hiiküm galibe aittir ey hakperest
Altın bakıra galip geldiği için altındır."*

Bilmek gerekir ki halk dört gruptur. Bu dört grubun dört çeşit ibadeti ve dört çeşit arzusu vardır.

Birinci grup abidlerdir. Onların ibadetleri beş vakit namaz kılmak, Ramazan ayında oruç tutmaktır, zekât vermek, hacca gitmek, cehennemden korkmak, cennetle sevinmek ve Allah'a ümit bağlamaktır, ahitlerin arzusu işte bunlardır.

İkinci grup zahitlerdir. İbadetleri korku, ümit, yakınlık kurmak, helali kabul edip haramdan sakınmaktır. Bilmek gerekir ki büyüklenme (kibir), alçak gönüllü olmanın (tevazu);

و حسل دشمنی دینی و بخل دشمنی سخاوت و طمع دشمنی ثبات
 و خشم گرفتن دشمنی حلم و صبر و عیب گرفتن دشمنی استغناء
 و خند بداند فحش دشمنی واقف و مزاح کردن دشمنی دانسته
 پس ای درویش بیا بداند آنکه تا عمل صالح شود مردی بر نیاید
 زهد نوسد و زاهدان علم را از علما آموزند و بخی نغذیه
 کنند اما در حال غایب از غنا باشند که از کجا آمدند و بجا روند
 و مقام ایشان همین است که نوزادان دنیا تولد شود ای عدویش
 می باید دانستی که دل شیوه پستان عظمت و روانی شهرستان
 در سلطان است یکی عقل و یکی ابله عقل سلطان آ
 که بر سر بر ابر و فهم نایب او است و این سلطان را سر لکوانند
 که گفته شود اول علم دوم پوهی و سیم ادب چهارم جوانمردی
 پنجم خلق نیکو چون این پنج تمام شد خدای تم معرفت را

kıskançlık, dinin; cimrilik cömertliğin; tamah kanaatin; öfkelenmek sabretmenin; ayıplamak şefkat göstermenin; kahkaha ile gülmek, ağır başlılığın ve şaka yapmak doğruluğun düşmanıdır. O hâlde ey derviş bilmek gerekir ki, amel salih olmadıkça kişi zühd makamına erişemez. Zahitler âlimlerden ilim öğrenip halka öğretirler. Ama şimdiki zamanda acizdirler, nereden geldiklerini ve nereye gideceklerini bilmiyorlar, makamları sadece dünyayı terk etmekten ⁹⁹ ibarettir.

Ey derviş bilmen gerekir ki, gönül büyük bir şehirdir ve bu şehirde iki sultan yaşamaktadır; biri akıldır ve diğeri İblis. Akıl bir sultandır ki, sultan tahtına oturmuş ve anlama (fehim), onun yardımcısı (naib) dır. Bu sultanın komutanları vardır. Deniliyor ki, bu komutanların birincisi ilim, ikincisi perhiz (sakınma), üçüncüsü edep, dördüncüsü nezaket, beşincisi iyi ahlaktır. Bu beşi tamamlanınca yüce Allah ona marifet

99.Yani dünya malına ilgi duymamakta

با دراد و چون معرفت آمد و در میان جان مسکن گرفت جان
 اندی زنده شد و عقل موافقت کرد و سلطان دوم
 ابلبس است بر کارهای بخی و نفس نابت اوست و ابلبس را
 نیز سر لشکر اند اول که دوم حد بیم نجل چهارم طبع نیم
 غضب و این نیز لشکر او را بتو کورن دنیا منع میکنند
 و ابلبس را لشکری و بیکو است که مذکور میشود خشم گرفتگی
 و غیبت گفتی و با حق خندیدن و مزاح بسیار کردن و فرج شدن
 از لذات شهوانی و فانی و این عکس او را از پرهیزکاری
 ما تعد اما بعنائین خدای تم سلطان عقل که فوق یافت
 و لشکر خود را مهینا ساخت فهم را جاسوس فرستاد
 تا بیند از لشکر ابلبس کیست و بکوهت یا بی جاسوس
 آمد گفت ای پادشاه کوهی از دیا مانده است عجب قار شده
 باد.

verdi. Marifet gelince canın içine yerleşti. Can onunla hayat buldu ve akıl ile anlaştı.

İkinci sultan şeytandır. O, yasaklanmış işler yapar. Yardımcısı (naib) da nefstir. Şeytanın da komutanları vardır. Birincisi kibir, ikincisi haset, üçüncüsü cimrilik, dördüncüsü tamah ve beşincisi de öfkedir. Bu beş komutan insanı, dünyayı bırakmaktan alıkoyar. Şeytanın diğer orduları şunlardır: Sinirlenmek, gıybet etmek, kahkaha ile gülmek, aşırı şaka yapmak, geçici ve şehvetli zevklerden hoşlanmak. Bu askerler onu sakınmaktan alıkoyarlar. Fakat Allah'ın ilgisi ve yardımı ile akıl sultanı güçlenip ordularını hazırlayınca anlama yetisini (fehm) casus olarak gönderip İblis ordusundan bir kimsenin kalıp kalmadığını araştırdı. Casus gelip *"Ey padişah! bir grup riya ile şaşkınlık içinde kalmıştır."* dedi.

پادشاه عقل صبر قناعت را نوسناده ایسان دانند و رفع
 کرد آنکه معراج در طایفه و معنوی حاصل و مبسوط و در
 میان ستر و راز و میان روزه و مناجات و راز مقصود بالذات
 و اصل شد حقیقت الصلوة معراج المنی را وصول یافت و راز
 را زحمت را نیالت که از عام و حلت خبر باید دان
 کیس خواهد که خود را باید نیکه بر خدا کند و توکل کل بر خدا
 کند انکاء خود را و همه خدا را باید خود از خود گفتی مقام در راز
 زاهد است و خود از خود گفتی مقام عارفان و خدا با آنکه
 گفتی عالم و جدا نیست پادشاه عالم را با نبد و خود را
 بهم دیدن مقام ابتداء عارف چون از وی بگذرد و جمله
 موجودات از خود باز ماند و خود را بیادشاه یکتا به جسم
 ببندد این مقام اولیاست و یکدراز دار نیست هر چه کویا در راز

Padişah, ruhani ve manevi yükselme (miraç) gerçekleşsin diye akıl, sabır ve kanaati gönderip onları da defetti. Sonra sır ve gizlilik, Allah'a yakarma (münacat) ve oruç arasında bizzat amacına ulaştı. "Salat müminin yükselmesi (miraç) dır" gerçeğine erişti.

Sır nedir? Sır, birlik (vahdet) âleminden haber bulmak demektir. Eğer bir kimse kendini bulmak istiyorsa, Allah'a yaslanmalı ve tam anlamıyla Allah'a tevekkül etmelidir. O zaman hem kendini hem de Allah'ı bulur.

Kendi kendini övmek zahitlerin; kendi kendinden söz etmek (olduğu gibi anlatmak) ariflerin makamıdır. Allah, yine Allah demek birlik (vahdaniyyet) âlemidir. Âlemin padişahını, Yaratıcı ile birlikte görmek arifin ilk makamıdır. Ondaki geçince kendinden geride kalan tüm varlıkları tek padişahla birlikte görür, bu evliyaların makamıdır. Sır sahibinin diğer bir özelliği de şudur ki

هر چه که بد از خدا آید و هر چه بدیند از خدا بپند و هر چه داند
 از خدا را ندان این گفتی و شنیدنی از آن خداست و خدای بی
 از هر کسی که حجاب هستی خود بر دارد و خود را از خدا بپند
 از مرتبه دهد بگذرد و بمقام عرفان رسد کرده عارفانند
 و طاعت ایشان صاحب قنوت و صاحب سراج است و مشاهده
 عارف همین است و عارف است که نزد او دنیا و آخرت و باطنها
 ترک شود تا بمقام محبوت برسد و مقام عارفان نسبت به
 که پاک و ضایع باشد چنانکه اب باک هر با پاکیه را پاک
 کند و عارفان نیز چنین مثال دارند که پاکند و هوای پاک
 کنند بپایند کرده مجاهد و طاعت ایشان ستر و صحبت
 مشاهده و مناجات و محبت همین است که نزد جان ترک
 شود و جای جهان و محبت در سه حال بر او حاصلست
 اول آنکه

سیم

 ن درگاه
 ۶۳۲

مهم

o, her ne söylerse Allah'tan söyler, her ne görürse Allah'tan görür ve her ne bilirse Allah'tan bilir. Konuşması duyması Allah'tandır. Yüce Allah, kimden kendi varlık perdesini kaldırırsa, o kimse, kendini Allah'tan görür. Zühd makamını geçerek irfan makamına varır. Bunlar, arifler topluluğudurlar. Onların itaatleri, görüş ve sır sahiplerinin itaatidir. Arifin gözlemi (müşahede) böyledir. Arif, sevgili olma (mahbubiyet) makamına erişebilmek için dünya, ahiret ve onlarda olanları terk eder. Ariflerin makamı temiz ve berrak bir suya benzer. Temiz bir su bütün kirlileri temizlediği gibi arifler de her zaman temizdirler ve temiz kılarlar.

Bir diğer topluluk da muhiplerdir. Onların ibadetleri sır, sohbet, gözlem, Allah'a yakarış (münacat) ve muhabbettir.

Muhabbet candan geçmek demektir. Muhabbet için üç durum arzu edilmiştir:

اول آنست که بدستور پیر ایمر میر کند هجده هزار عالم
 که منع خداست بدیدار تحقیق مشاهده کند انکاء ضابط
 نظر کند شود و دم آنست که بتوفیق پیر ایسر پیر کند
 و بداند که شهرستان خداست و قتل گاه اوست چنانکه
 سلطان انبیا فرمود قلب المومن عرش ائمه یعنی دل مومن
 عرش خداست انکاء واقف و زند شود سیم آنست که بپنا
 (پیر ایسر پیر کند تا بارگاه حضرت رسالت خود را در خدا و خدا
 در مورد با بیا و صفات فعلیه و ذاتیه بدیده معنوی
 مشاهده کند انکاء بجهت رسیدن معنی دستور را بگوید
 و توفیق قوت دادن و عنایت مغفوت و ادب هرزده
 بدوست رسیدن مراد و مراد محبت حاصل شد که فرموده اند
 لا هجرة بعد الفتح مقدار ساله عبارت عارف زاهد بیدار است
 در آن

Birincisi řu ki, (muhib) pirin emriyle seyredip Allah'ın yarattığı on sekiz bin alemini görüp dikkatle gözlemleyip görüş sahibi olur. İkincisi řu ki, Pirin yardımı (tevfik) ile seyreder ve gönlün Allah'ın şehri ve fazilet odağı olduğunu öğrenir. Nitekim peygamberler sultanı “*Müminin kalbi Allah'ın arşıdır.*”¹⁰⁰ buyurmuştur. Mümin o zaman duruma vakıf olup dirilir. Üçüncüsü řu ki, pirin desteğı (inayet) ile yüce Allah'ın görüşme izni verdiği yere ulaşır, kendini Allah'ta ve Allah'ı kendinde, Allah'ın işi ve zatıyla ilgili isimlerini ve sıfatlarını manevi göz ile görür, o zaman sevgili olma derecesine ulaşır.

Emir vermenin anlamı yol göstermek, yardımın anlamı güç vermektir ve desteğın anlamı ise bağışlamak vermektir. Dost dostu varınca muhabbet muradı ve meramı hasıl olur. Buyurmuşlardır ki, “*Fetihten sonra hicret olmaz.*” Zahidin yetmiş yıllık ibadeti arifin bir saatlik tefekkürüne eşittir,

¹⁰⁰ Keşfu'l-Hafa, C II, s. 92

تفکر عارف برابر آمد و هفتاد ساله تفکر عارف بیکه عشت

مناجات محبت را برابر آمد و دلیل آنست که تفکر و ناماده صفت

و مناجات معامله است با خدا و بدانکه در دینی سعادت

از لیت و دولت ابدی هر که صاحب شود خدا بی نعم هجده

هزار عالم را با و عرضه کند و او را به هجده هزار عالم بهر بین که بخواهد

همان خدا چو باسد و بداند که نفوذ عبودیت است از هر سوا

که ابد و حی و آنکه عاشقان را مباحبه و هوس جز از معشوق

حقیق نیست و سرفرو آوردن ارکان مسایخ سبوح و حقیقت

غافل شود در وقت سحر که سه فائده حاصل می شود اول آنست

که هر روز روزی نو می شود و دوم آنست که هر روز عمر ارجی

نومیشود بیم آنست که اوقات و عنایت و فضیلت پادشاه

عالم در جمله عالم نومیشود مقام ادبیا، آنست که هفتاد و ^{روایت} _{چون}

arifin yetmiş yıllık tefekkürü de muhibin bir saatlik Allah'a yakarışına eşittir. Çünkü Allah'a yakarış, Allah ile muameledir.

Bil ki, dervişlik ezeli bir saadet ve ebedi bir devlettir. Her kim sır sahibi olursa yüce Allah on sekiz bin alemini kendisine sunar ve on sekiz bin âlem onun emrinde olur.

Gör ki, Allah'ın adamlarının seyir yeri nasıl olur? Bil ki, orada her yerden ibret naraları atılır:

Bil ki, âşıkların sözü, sohbeti, hakiki maşuktan başkası değildir ve şeyhlerin erkânında boyun eğmek doğru secdedir. Seher vaktinde bundan gafil olma ki bundan üç fayda sağlanır: Birincisi şu ki: her gün rızık yenilenir. İkincisi şu ki: her gün insanın ömrü yenilenir. Üçüncüsü şu ki: her iki âlemin padişahının iradesi, yardımı ve fazileti yenilenir.

Evliyanın makamı odur ki, yetmiş iki milleti

قبول کند و همه را بجهنم و دوزخ باری کند و همه عالم آب
 دریا و دریاچه دریا زیاد و کم نشود و خدای دین العالمین
 در جمله عالم همچنین است در بیان آنکه در او اوست
 که چون مرید پیغمبر شدی بعد از او نشاید که پیغمبر دیگر
 کبری این سخن نزد ارباب الله و نزد اهل تحقیق خطاست در امر
 در بیان آنکه شرط ادبی و دو بار زادن یکی از مادر
 دوم از من و همیشه خود تن سال بیضا است و صوهر ادبی باید
 درین بیضا مرغی شود از گوشت عشق و در جهان جاویدان
 که عالم ملکات بر آن شود که اگر ایمان او از همیشه
 او نیز ابد حکم سقط گرفتار باشد که از کار بیاید و ابد
 محبوب ماند که من کان فی هذه اعم فهو فی الآخرة اعم

kabul eder ve herkese dua ve himmetle yardım eder. Çünkü bütün âlem denizin suyunu içse, denizin suyu ne azalır ne de artar. Cümle âlemde âlemlerin Rabb'i olan Allah da böyledir.

Dillerde dolaşan bir söze göre mürit, şeyh olduktan sonra artık onun şeyhlikle büyükenmesi, Allah'ın evliyalarının ve gerçeği görenlerin yanında hatadır.

İnsanın iki kere doğumunun şart olduğu hususu şudur: Birisi anneden doğmaktır. Diğer gövdeden, görkemden doğmaktır. Bu bir yumurtaya benzer, insanın cevheri bu yumurtada imkân âlemi olan bu dünyanın aşk sıcaklığı ile oluşur ve uçuşa geçer. Eğer imanı görkemden doğmazsa düşük hükmünde olur ve hiçbir şey yapamaz. Ebedî olarak mahcup olur: *"Her kim bu dünyada kör olursa öbür dünyada da kör olur."*¹⁰¹

¹⁰¹ Kur'an 17/72.

از حضرت علی علیه منقولست میفرماید من لم یولد مرتین بن

یلج ملکوت السماء مرتین نازاده را از آسمان پادشاه

کی دسد از غیب دان در میان آنکه خدای هم و در دیا

افزاید یکی از نور و یکی از ظلمت و بر دخی معنوی میان این

دو دریا کشید افزوسان بیکدیگر ممکن نکند در موقاب

و دروغن که در یک قندیل باشند و بهم نیامیزند مده انبیا

و اولیا و اهل تقوی و اصفیا از دریای نورست و صد ^{مکان}

و سیاهلین و نقوس بدان در دریای ظلمت که نمی آمیزند

بدلیل قرآن موج البحرین يلتقيان بينهما برزخ لا یبغیان ^{رحمن ۱۹ و ۲۰}

الایه راه واد در دیا و یکی خوس و سببی و یکی سحر و تلخ

تا با خدا بیکدیگر دستند اما در میان سان بوزخی هست

همچو نیامیزند و آن مخرج فارس و روست که بیکدیگر ملتقی ^{سوند}

Hız. İsa'nın şöyle buyurduğu nakledilmektedir: *"Her kim iki kere doğmazsa gökteki ulvi âleme (meleket) ¹⁰² erişemez.*

Yüce Allah'ın biri nurdan (ışıkta) diğeri karanlıktan iki deniz yarattığına ve bunların arasına bir ara bölge (berzah) koyduğuna ve bunların birbirleriyle karışmasının mümkün olmadığına dair: Bunlar bir kandilde birbirine karışmayan su ile yağ gibidirler. Peygamberler, evliyalar, takva sahibi olanlar ve temiz insanlar ışıık denizinde; müşrikler, şeytanlar ve nefisler karanlık denizindendirler ki birbirine karışmazlar. Bunun kanıtını Kur'an'ın şu ayetinde bulmaktayız: *"Acı ve tatlı sulu iki denizi birbirine kavuşmamak üzere salıvermiştir. Aralarında bir engel vardır; birbirinin sınırını aşamazlar."*¹⁰³ Yani iki deniz bir yerde birbirine kavuşur ama her iki denizin arasında Allah'ın kudretiyle bir engel, bir perde konmuştur.

¹⁰² Meleket, hükümdarlık, saltanat, azamet; meleklerin ve ruhların âlemi, ulvî âlem, gayb âlemi manalarına gelir.

¹⁰³ Kur'an-ı Kerim 19-20

سوند و محبط اما بیان هر دو در بامانی و مزاجی
 و پرده البت از قدوت خدا باز می و یا از جزایر که لب
 ان اخذ فی عینو یقید و یکدیگر یعنی با هم فوجی میزنند
 با ما صفت هر که باطل شود یا ارضی که مقرر شده باشد
 مجاز نکند تا انچه میان ایشان غرق شود و اگر یکی
 بر دیگری غلبه کند نفع هر دو بر طرف رود و نیز منافع نقصان
 پدید در بیان آنکه حق سبحانه و تعالی عبادت و خدمت را
 را چه بپندارند که آن نهاد که اندک اندک خدا برایت سوند
 و از خود پرستی و از هندیان اطفال و صبیح را مادران
 از هر طعام ما بانگست میپسایند تا بان غرق شود که عاقبت
 از شیر برید شود و فویشان عوضی سبی نان و کوسب
 و طعامهای کونا کون کردند و همچنان دنیا و خوشیهای او

Bu perde sayesinde birbirine fazla gelmezler. Yani hiçbir şekilde karışmazlar. Bunların hiçbirisi belirlenen sınırı aşmaz. Sınırını geçmez. İkisinin arasında kalan boğulmaz. Eğer birisi diğerine galip gelirse her ikisinin de yararı ortadan kalkar.

Yüce Allah ibadet ve hizmeti, kulları yavaş yavaş Allah'a tapan kimseler olsunlar ve kendilerine tapınmaktan kurtulsunlar diye emir buyurdu. Tıpkı annenin ilk önce yemekleri parmağının ucuyla tattırdığı, giderek yemeğe alıştırıp süten kestiği bir bebek gibi süt emen bir bebek gibi, Aynı şekilde dünya ve onun zevkleri de

anne sütü; ibadet, marifet; hikmet de yemek gibidir. Demek ki beş vakit namaz insanın yavaş yavaş alışması ve namazı sürekli kılması içindir. Onlar, “*Salat edip salatlarında devamlı olanlar*”¹⁰⁴ topluluğuna katılırlar. Oturup kalkmaları ve yaşamları bu sofradan olanlar, Allah ile vardılar, hiç bir zaman ölmezler. Bu sofradan nasibini alamayanlar ise daimî namazın zevkini alamazlar. O yemekten güç alma istidadını gösteremezler. Onlar, dünyanın sütüyle yaşamaktadırlar ve sonunda ölüp fani olacaklardır.

Yüce Allah’ı tanımak ve bulmak, Allah’ın velilerini tanımak ve bulmaktan daha kolaydır. Çünkü yüce Allah, güneşten daha açıktır. Bu konuda peygamberler sultanı “*Hak, güneşten daha açıktır*” buyuruyor. Çünkü herkesi yaptığığın hüneri ile tanırlar ve onunla nasıl bir kişi olduğunu anlarlar. O hâlde bütün âlem

¹⁰⁴ Kur’an-ı Kerim 70/21

من قال لك بئها ان باسد لتا سناختن اورنيا الله
 مسكدرت ورسوار نور ديو را كه هوى صفت ايشان
 ايشان بيهانت چنانكه در سنان ايشان حدب قدس
 واروست اورباي تحت مباي لا يعرفهم غيبي روم سنجي

مرا كه دره زير مباحي منند نداند ايشان را غيبي مني در افر

در بيان آنكه شيخ را كرامتهاست عالي كه مریدان ازان مستفید
 كرده اند و از تا بزر نظر شيخ پينا و صافي و روشن شوند و از
 حلس تن بدهند و از ستمير اجل خلاص يابند و كيه را بن
 نوع كرامتها از شيخ ويدا باسد بگرامتهاي ديكر و تعلق
 بدنيا دارد و مرید را ازان فائده نباشد التفات نكند
 مثلا مرید كاري كود مثل خوردن و خفتن و عتيق شيخ را بي
 كود بد كه فلان چيني خورد بكي چيني نوع خفته پس او را كرامت

Yüce Allah'ın sanatı olduğuna göre, o nasıl gizli olabilir? Fakat Allah'ın evliyalarını tanımak daha güç ve zordur. Çünkü onların yaptıkları ve hünerleri hep gizlidir. Nitekim onların hakkında Hadis-i Kutsî'de şöyle denmektedir: *"Dostlarım, benim kubbemin altındadırlar onları benden başka kimse tanımaz."*¹⁰⁵

Şeyhin kerametleri vardır ki, müritleri ondan yararlanır. Onun görüşünün etkisiyle onların gözleri açılır, yürekleri saflaşır ve aydınlanırlar. Beden tutsaklığından çıkıp ecel kılıcından kurtulurlar. Şeyhten bu kerameti gören bir kimse, faydası olmayan başka dünyevi kerametlere yönelmez. Bir mürit, bir şey yer ve uyur veya başka şey yapar da şeyh kendisine: *"Sen şunu yedin. Böyle uyudun."* derse onun kerametinin

¹⁰⁵ Ta'rifat, C I, s.295

چه فائدا خواهد بود و چون خود میداند که چه خواهد آمد
از بن گفت و گو حقیقت شیخ و بر احوال دستود لکن اگر
از اسرار عجب که مرید از آن بی خبر است آگاه گرداند فائدا
عظیم باشد پس هو که از شیخ چنین کرامت اعلیٰ دیده باشند
بچنین کرامت ادناسر فرو نیاورد در بیان آنکه اولیا را
سه حالت یکی است که حالت بدست اولیت که گاه بنا
خواست ادبر او فرود آید و باز بنا خواست او بود این
مقام ضعیف است و یکی است که حالت بدست او است
هرگاه که خواهد بیاید مثل بار بیکه مطیع بازدار باشند
این مقام میانه است و یکی دیگر است که شخص عینی آن
حالت باشند این مقام تمام است این چنین کسی قطب باشند
و اگر در میان

ne yararı olur? Çünkü mürit bunları zaten bilmektedir, şeyhin bu söyledikleri onun bilmediği bir şey değildir. Ancak müridin bilmediği gaibe ait sırlarla onu bilgilendirirse çok büyük faydası olur. O hâlde şeyhten böyle büyük bir keramet gören bir kimse daha değersiz olan bir keramete ilgi göstermez.

Evliyanın üç hâli olduğuna dair: Birincisi şu ki, durum onun elinde değil, onun isteği ile gelip isteği ile gitmez. Yani istediğinde o duruma girip istediğinde çıkamaz. Bu zayıf bir makamdır. İkinci durum: onun elindedir, istediğinde insanın emrine itaat eden bir rüzgâr gibi o hâl içinde olabilir. Bu, orta makamdır. Üçüncüsü: insanın kendisi ile özdeşleşen hâldir. Bu makam mükemmeldir, böyle bir kimse “kutup”tur.

در بیان آنکه قطب پارساه اولیاست و دولت
 اولیاء و کاروکیای ایشان اگر چه عفت عظم دارند اما
 پیش عفت قطب اندک رجب مقدار و عظمتهاست
 ایشان در و اثر نکند و از آن کرم نشود زیرا که عفت
 اوصد هزار حیدات در بیان آنکه منکر شیخ
 منکر شیخ نیست شیخ از او منکرست و آنچه نزد شیخ نیست بد
 رد شیخ است و هر که از شیخ کرامتی نبی بیند از شیخ نیست
 از او بدست و در نه شیخ از سر تا پای کرامت است و در
 و کرامات خود از او بنمان میدارد بواسطه آنکه شیخ متخلل
 همگم متخلف و با خلاق الله شده است که خلقت و خوب است
 دوست میدارد آن الله حبل و محبت اجمال
 در بیان آنکه پاکبازان را این سخت است لا بد که نازاک

و نه اند

Kutup hakkında: Kutup, evliyaların padişahıdır, (diğer) evliyaların devleti ve yaptıkları işler, her ne kadar büyük bir görkem taşısa da: Kutbun azametinin yanında az ve değersiz kalır. Onların görkemi, kutbu etkilemez; çünkü kutbun görkemi yüz bin kere büyüktür.

Şeyhi inkâr eden hakkında: Şeyhi inkâr eden, aslında onu inkâr etmiş olmaz. Şeyh onu inkâr eder. Şeyhin yanına gelmeyen, şeyhin reddettiği kimsedir. Kim şeyhten keramet görmezse, o şeyhten dolayı değil müridin kendisinden dolayıdır. Çünkü şeyh baştan ayağa keramettir ve kerametini müritten gizlemiştir. O, “Allah’ın ahlakı ile ahlak edinin” hükmü gereğince ahlak edinmiştir. Buna göre şeyh iyidir ve iyiyi sever. Muhakkak ki Allah güzeldir ve güzel olan şeyleri sever.

“İç temizliği şeyhtendir” sözüne dair: Temiz olmayan

از اب بایک میسود و حرفتها و صنعتها که کمترین خبرها
 بی او ستاد و بی معیله حاصل نشود و سناخت خدای نه
 شکست و عزیز تر این کارهاست و در بالایی از خبری
 نیت از خودی و بی او ستادی کی توان به باز رسیدن
 و خدای نه از کوم خود برای آن کار و بتر او ستان پیدا کرد
 و معلمان فرستاد که انبیا و اولیا است صلوات الله علیهم
 و علی بنیما و اله اجمعین پس بی حضور ایشان کار میسر نمیشود
 و آنکه بی استاد دانست نا درست و بیزاد و حکم نیت
 و آن نا در هم برای آنست که دیگران از او بیاموزند و چون
 اسوختند و بجزار رسیدند و از غیب و صبر از استاد
 و هر دو یکیت و برید و افتاد گفتنی که از آن سخن که تو
 یافتی بروم از او طلب کنم تا از قبول عنایت و همچنان ^{باشد}
 گفتی

bir şey, su ile temizlenir. Bir şeyi temizlemek için mutlaka bir su gerekir. Sanat ve meslek, öğretmen veya usta olmadan öğrenilemez. Allah'ı tanıma ise (bunlardan) daha zordur ve işlerin en değerlisidir, her şeyin üzerindedir. Bu işin de bir usta olmadan kendiliğinden öğrenilmesi mümkün olamaz. Yüce Allah, büyüklüğü ile bu önemli iş için de ustalar buldu, öğretmenler gönderdi. Peygamberler ve evliyalar *-Allah'ın selamı onların ve özellikle de peygamberimizin üzerine olsun-* bu işin öğretmenleridirler. Demek ki o hazretler olmadan bu iş başarılamaz. Öğretmensiz öğrenmek pek nadir mümkün olur. Nadir ise bir hüküm taşımaz. Nadiren şöyle olabilir: Başkaları ondan öğrenirler. Öğrenince de murada ererler. İster gaipten öğrensin ister öğretmenden, her ikisi de birdir. Müridin: "Sen hangi şeyhten öğren-diysen ben de gidip ondan öğreneyim." demesi yakışmaz. Yine aynı şekilde

گفتن که من از پیغام بر علیه السلام با از یحیی ندس الله سره
 یحیی ستانم از انجا طلبیم نه ایشان یافتند از این اندیشه
 ادبی حاضر کرد مثال این میان باشد که شخصی چراغی از خانه
 باشد و کسی دیگر در طلب چراغ باشد گوید که من از این
 چراغ نیفروردم چراغی که خود را میروم از انجا بیفروردم
 که تو از خانه این سخن موجب خنده باشد

و نه اندر

بیان رانن که بعضی از اولیا، الله مشهورند و بعضی
 مستور مرتبه مستوران بلند تر از مرتبه مشهوران
 از این سبب سالی بزرگ و مساوی هوا و غنای
 از روی آن بودند که از آن مستور یکی دایا بایند و انبیا
 بنی صاوان الله علیهم و علی بنیها اجمعین از خود داشتند
 حکایت موسی و حضرت قرآن عظیم مذکور است و مذکور

“Ben Peygamberden - *Allah'ın selamı üzerine olsun*- ve şeyhten- *Allah sırrını kutsasın*- almam. Onların buldukları yerden isterim” demesi de yakışmaz. Bu düşüncede olan kâfir olur. Bu şuna benzer : Bir kişi bir lamba yakar. Lamba isteyen bir talip ise: “Ben bu lambayı yakmam. Senin bu lambayı aldığın yerden ben de alıp yakarım” derse, bu söz gülünç olur.

Allah'ın evliyalarının bazılarının ünlü, bazılarının gizli olduğuna dair: Gizlilerin makamı ünlülerden daha üstündür. Bunun sebebi şudur: Sır sahibi büyük şeyhler, daima o gizlilerden birisini bulma arzusunda olmuşlardır. Peygamberler -*Allah'ın selamı onların ve bizim peygamberimizin üzerine olsun*- de bu arzuyu taşımışlardır. Musa ve Hızır peygamberlerin hikâyesi Kur'an'da anlatılmıştır. Yine anlatıldığına göre,

حضرت مصطفیٰ از سر صلق عشق تدا و اسوقا، ای لغای
 اخوانی ره روز برت غروب با اصحاب رضوان الله علیهم
 اجمعین از مدینه بیرون رفتی و روی مبارک خود به یمن کردی
 و فرمودی اِنِّیْ لَا اَحِلُّ نَفْسِی الْوَحْشَ مِنْ قَبْلِ الْیَمَنِ و بان
 بوی عشق باری گریه و نوحه و حالت نمودن و از خوشی
 آن به حسوس گشتن و سر برانوی یکجا از اصحاب بخادر و دربار
 رفتن باقیان را در ستودن و نیت للعامل یکفیدالاساد

مصراع
در آفر

در خانه اگر کسی است یک حرف بپوست در بیان آنکه این
 عالم زود است از آن عالم زیرا که این محدودست و آن نامحدود
 و آن عالم را همه انوار حقند و تا بم باد و از انوار الهی زنده اند
 و چون از این عالم محدود بگذری آن عالم نامحدود را که جواب
 حقیقت مشاهده کنی در بیان آنکه صحبت خدمت ارباب
 معانی

در آفر

Hazret-i Muhammed Mustafa - Allah'ın selamı üzerine olsun- her gün, gün batımında ashabı ile birlikte Medine dışına çıkar, mübarek yüzünü Yemen'e doğru çevirir ve : *"Rahman ın kokusunu Yemen tarafından alıyorum"*¹⁰⁶ buyururdu. Sonra ashaptan birinin dizine başını koyup kendinden geçerce-sine uykuya daldı. *"Akli olana bir işaret yeterlidir."* Mısra:

*"Eğer evde bir kimse varsa, bir söz yeterlidir."*¹⁰⁷

"O dünya bu dünyadan daha üstündür" sözüne dair: Çünkü bu dünya sınırlıdır; ama o dünya sınırsızdır. O dünyadaki her şey Hakk'ın nurlarının eseridir. İlahî nurlar ile yaşamaktadırlar. Bu sınırlı âlemde (dünyadan) geçersen Hakk'ın civan olan o sınırsız âlemi görürsün.

Allah'ın evliyalarına hizmet edip onların sohbetinde bulunmanın

¹⁰⁶ Burada kastedilen kişi Veysel Karanî'dir.

¹⁰⁷ Anlayana sivrisinek saz, anlamayana davul zurna az" manasına gelen atasözü.

معظم ترین طاعات و مفیدترین عبارات است زیرا که آنچه
 در مدتهای دراز کی با جهاد و زور حاصل نتوان کرد در ^{خیلی}
 اثنای آن از صحبت اولیاء و شیخ کامل میسر شود مراد از
 شیخ کامل اولیاء الله است همان اگر کی ^{جهاد} تفکر و
 خود صنعی بیاموزد البته نتواند سدا و اگر عبودیت
 بعد از اجتهاد بسیار بیاموزد البته ناقص باشد اما
 اگر آنچه در یک لحظه از استاد آموزد سالها بجهاد خود
 حاصل نکند پس اگر نادانند ای فزونی دای شیخ و استاد
 تعلیم دهد الرحمن علی القرآن الابرار و حکم نباشد انما
 لا حکم لمران نادریم برای است که دیگران از آن بیاموزد
 را بنی خینی نادریشی از چنگکان که پروردند خام نماید
 از این روح حضرت سلطان ابنیاء علیه السلام

en büyük itaat ve en yararlı ibadet olduğuna dair:

Uzun süre kendi çabanla elde edemeyeceğinin daha fazlasını evliyanın ve kâmil şeyhin bir saatlik sohbetiyle elde edersin. Nitekim bir kimse kendi çabası ve bilgisi ile bir sanat öğrenmek isterse başaramaz. Zamanla kendi gayreti ile öğrenmiş olsa da eksik olur. Ama öğretmenin yanında, kendi çabasıyla yıllarca öğrenemeyeceğini bir anda öğrenir. Demek ki, yüce Allah, bir kimseye şeyhi ve hocası olmadan nadir olarak bir şey öğretirse onun hükmü yoktur. Böyle nadir olan bir öğrenim o pişkinlerin yanında çığ kalır. Bu nedenle peygamberlerin sultanı hazretleri *-Allah'ın selamı üzerine olsun-*

المؤمنین علی داکرم اللہ رحمته وصیت کرد که اگرانقرب
 الناس الی انا لنعصم بانواع التي تقترب الی الله بانواع
 العقل شیعهم بالدرجات والزلل عند الناس
 زراف فی الدنیا و عند ائمه فی الاخره بدان ای در دلی اولیا^{الله}
 اکرم با ذاعند اما از روی تقیم کتب مختصر بر هر قسمند
 اول مجذوب سالک چهارم سالک غیر مجذوب و مجذوب
 سالک است که جذب به یاف یغیر آفتاب ذات حقیقه از
 عالم لاهوت طلوع کند و شعاع او بر عالم جبروت و از اینجا
 به عالم ملکوت و از اینجا برو میی و وجود اوقات و حقیقت
 او را چون سُبْنَم ^{بکشف} جذب کرد و بعد از جذب سدوک
 کرد و نهایت رسید بیند در کوی دوست عمر بخاشا
 نه راه بودم سبیل اهل محبت آمد تاگاه و در بودم و سالک
 بخودر

Müminlerin emiri Hazret-i Ali'ye şöyle vasiyet ediyor: *"İnsanlar türlü iyiliklerle Yaratanlarına yakınlaştıklarında ona aklın çeşitleriyle yakınlaşmış oluyorlar. Akılların dünyada, insanlar nezdinde ve ahirette Allah nezdinde, birçok dereceleri vardır."*

Ey derviş bilesin ki, Allah evliyalı bir kaç türdür. Genel olarak dört kısma ayrılırlar: Birincisi meczub-u sâlik¹⁰⁸, ikincisi sâ-lik-i meczup, üçüncüsü salik olmayan meczup ve dördüncüsü meczup olmayan saliktir.

Meczub-u sâlik cezbe halini bulandır. Yani hakiki zatın güneşi doğudan Lâhut âlemine¹⁰⁹ doğar. Işıkları, Ceberut âlemine¹¹⁰ oradan da Meleket âlemine¹¹¹ ve oradan da yere, onun vücuduna ulaşır. Hakikat onu şebnem gibi kendine çeker. Cezbeden sonra yürüyüp (süluk edip) nihayete erişir. Beyit:

*"Dost sokağında bir ömür yol toprağı idim,
Muhabbet ehlinin geldiğini görünce aniden kaçıverdim."*
Salik-i

¹⁰⁸ Salik, tasavvuf yolunda yürüyen anlamına gelir.

¹⁰⁹ Allah'ın irade ve gücü başka hiçbir irade ve gücün söz konusu olmadığı âlem; Allah'a yakın meleklerin bulunduğu âlem, manevî âlem.

¹¹⁰ Mutasavvıflarca Lahut âlemi ile Meleket âlemi arasında, dünya ile ilgili şeylerin üstünde bir âlem olarak belirtilmiştir. Bu âlemde de Allah'ın irade ve gücünden başka hiçbir irade ve güç söz konusu değildir.

¹¹¹ Meleklerin ve ruhların âlemi, ulvî, âlem, gayb âlemi.

مجذوب است که سلوک کرد بعد از آن جذب یافت و تکامل
 رسید بنیب کا و مادر میان پیدائش کرم او ^{نیت} است به مادر
 مجذوب غیر سالک است که بلا واسطه طبع جذب یافت
 و در بحر زلال وصال بهشت حضور محبوب حقیقی مستغرق
 گشت کما القطوف فی الیم و در مقام فنا فی الله ماند و از ^{نفس} تکامل
 بکلی معز گشت و ابرار اولیا در شان ایشان لا یقین
 بهیم ولا منکر علیهم فرموده اند بنیب بطاهر خراب قلند
 بود به باطن به از نبی مشکو بود و سالک عیبی مجذوب
 است که بر ایضانات و جهلانات تامة و خدمت مرسل کائن
 کمال نیت فی دید الفتنال خود را سپارد که من قتل محبتی
^{سوره هود ۱۱۲}
 فانا دینیه و محکم فاستقم كما امرت اقدام و بیان خود را بر ^{لسان}
 تو عبودیت ثابت گرداند و الدین جاوید و نبی الهی ^{عبارت}

meczip, sluk¹¹² edip cezbe bulunduęunda kemale eren kimsedir. Beyit:
"İşimiz ortalıkta gözükmez, Bağış (kerem) onundur, Bizim uğraşımızın değil."

Salık olmayan meczip, aracısız cezbe bulup temizlik denizinde gerçek sevgili hazretlerinde boğulandır. O, fena fı'İlah¹¹³ makamında baki kalır ve cümle yükümlülüklerden arınır. Büyük evliyalar onlar hakkında *"Onların herhangi bir bağımlılığı yoktur ve onlar için sorumluluk da yoktur."* buyurmuşlardır. Beyit:

*"Onlar, görünüşte gâflet uykusunda görünseler de
 Aslında seyir sarhoşluğu içindedirler"*

Meczip olmayan salık odur ki; tam bir riyazet¹¹⁴ ve gayret ile mürşid-i kâmilin huzurunda kendini onun ellerine teslim eder ve niyetlerini, gerçek kulluk örnekleri ile gerçekleştirir. *"Kendime olan sevgimi yok ettim."* diyenlere katılır ve *"Emr olunduğun gibi dosdoğru ol."*¹¹⁵ hükmüne uyar. Niyetlerini kulluk yoluna koyar. *"Bizim uğrumuzda cihat edenleri elbette yollarımıza eriştireceğiz."*¹¹⁶

¹¹² Sluk, tasavvuf yolunda yürüme anlamıdır.

¹¹³ Kulun kendi varlığından geçmesi, Allah'ta yok olması anlamında kullanılan bir tasavvuf terimidir.

¹¹⁴ Yani gnahtan sakınma.

¹¹⁵ Kur'an-ı Kerim 11/112

¹¹⁶ Kur'an-ı Kerim 29/69

سُبُلَنَا اللَّهُ قَطْعَ عِلَاقٍ وَعَوَاقٍ كُنْدَ رِعْبَاتِ سُرَهَدِ

قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ ^{آل عمران ۳۱} اَسْتَغْفِرُكُمْ لَهُ

لَهُ بِلَدِ دِلِ دَا زِدِيدِنِ اَعْبَادِ بَرِ دُرُوزِ وِ بَحَارِ دِ بِلَاغِي

خَانَةِ دِلِ خُودِ دَا زِ جَمِيعِ مَا سَوِي بَا نِ كُورَانِدِ

مُتَوَبِّ

بُرُودِ تُو خَانَةِ دِلِ دَا زِ دُرُوزِ مَهَبَا كِي مَقَامِ جَا يِ مَحْبُوبِ مِثَرِ

بَعُودِ سَوِي اَوَا نِدَا مِدِ بِي تُو يِ تُو جَالِ مُرُودِ نَمَا يِدِ لِي كَانِ

بِكِي فَانْدَه نَدَا دِ نِي اَكِه فَانْدَه دِرِ جَدِيدِه اَسْتِ بَعِيلِ

دَلَا مَرِ

وَصِي كُنْمِ سَمَارَا يِ فَرَزَنْدِ مَنْ بَعِيلِ وَا رِبِ وَ تَقْوَعِ

وَعَدِ جَمِيعِ اَصْرَالِ بَرِ تُو بَا دِ كِه تَتَبِعِ اَنَا وِ سَلَفِ كِي وِ مِلَا زِمِ ^{اهل}

سُنْتِ وِ جَمَاعَتِ بَا سَبِي وَفَقَةِ وَ حَرِيْبِ اَمُوزِي وَا زِ صُوفِيَا نِ

مَاحِلِ بَرِ هَبَرِي وَ هَيْئَةِ نَا رِ جَمَاعَتِ كُتَا رِي دِيرِ جِي كِه اِمَامِ

وِ مَوْزِنِ بِنَا يَسِي وَ هَرِ كُو نَمَلَبِ سَهَرِي نَكِي كِه دُرِ سَهَرِي ^{دانش}

وِ بِنَصْرِ

vaadinin hedefi olur. Dünyadan tüm ilgi ve bağlarını keserek “De ki: Allah’ı seviyorsanız, bana uyun, Allah da sizi sevsin.”¹¹⁷ ayetinin hükmüyle amel eder, gönül gözünü başkalarını görmekten alıkoyup gönül evini başka şeylerden temizler. Şiir:

“Gönül evine gidip orayı süpür; sevgilinin makam yerini hazırla.

Çünkü sen çıkınca o gelirse, sana sensiz cemalini gösterirse,

Kimseye bir faydası olmaz fayda ancak bilinçli cezbe ile olur.” [Şeyh Tüsteri]¹¹⁸ buyuruyor: Her kim sünneti uygulamada çaba sarf ederse ona cenneti gösteririz. İmam Kuşeyri¹¹⁹ buyuruyor: Zahirini cihad ile süsleyenin batinını cihadla süsleriz. Şeyh Vasiti buyuruyor: Her kim bizim için çaba gösterirse ona kendimize doğru yol veririz. Her kim ararsa bulur. Yine buyuruyor: Ben ma’budum, ben maksudum, isteyin beni bulursunuz.

Nazım: Eğer beni aramada koşturursan beni hemencecik buluverirsin.

Allah’tan başka her şeyle ilişkini kes ve şeriata uy.

(Allah buyuruyor): “Ey habibim de ki; Allah’ı seviyorsanız bana uyun.” Yani dostluktan peygamberlerin evlatları olmaktan dem vuran ey Yahudi ve Nasara (Hristiyan)lar beni izleyin gönül gözünüzü açın, yüreğinizi sadece onun için temiz tutun.

Nazım: Gönül evini süpürüp temizle

Sevgilinin yerini ve makamını hazırla Çünkü sen çıkarsan o az gelir Cemalini sana sensiz gösterir.]¹²⁰

Size vasiyetim ey oğlum! [oğullarım]¹²¹ akıldır, edeptir ve takvadır. Tüm durumlarda geçmişlerin eserlerini izle, ehli sünnet ve cemaate bağlı ol. Fıkıh ve hadis öğren. Cahil sufilerden sakın. İmam ve müezzin olmamak şartıyla namazı cemaatle kıl. Hiçbir zaman şöhret arama ki, şöhret afettir.

¹¹⁷ Kur’an-ı Kerim 3/31

¹¹⁸ Sehl b. Abdullah et-Tusteri(Tüsteri)(815-896?)İslam aleminin en meşhur sufilerindendir. İran’ın Tustar şehrinde doğmuştur. Kendisi sunni bir sufidir. Kendisinin tasavvufu ilgisi dayısı vasıtasıyla Ma’rufu Kerhi ‘den ders alarak başlamıştır. Ölümünden sonra talebeleri tarafından sufiyane fikirleri Selimiye tarikatında devam etmiştir.Basralı sufiler kendilerine bu şahsı reis olarak bilirlerdi.(İsl. Ans. C. 10)

¹¹⁹ Abdülkerim b. Havazin el-Kuşeyri (986-1072) İslam aleminin büyük sufi müelliflerindendir. Ni-sabur civarında doğdu. Ana tarafından Arap asıllıdır. Zamanın en ünlü alimi et-Tusi’den ders almıştır. İslam aleminde çok tanınan biridir. Kuşeyri risalesi bütün İslam aleminde en meşhur eserlerden birisidir. Eser zamanla tasavvuf el kitabı haline gelmiştir.(İsl. Ansp. C 6, s 1035)

¹²⁰ İBK 21 b

¹²¹ İBK 22a

رعنصب مقبداً شوی را نام کمتر نام باشی و در امتیاز
 نام خود منویس و به محکمه قضا حاضر شو و محکم شیخ منیر
 مسو و ضمان کیس لباس و پوشایای مردم در میان مرد و
 ملوک و انبای صحب مدار و خانقاه بنا مکن و در خانقاه
 منین و سماع بسیار مکن بسیار نشان بد بداید و در
 درد فتنی که دل بپرانند و در وقتی که دل دند میدارند و در
 سماع انکار مکن که سماع را اصحاب بسیارند نه نری و کم
 خود و کم حب و از خلق بگریز همچنان از سبب بگریزند
 و ملازم خلوت خود باش مردان و زنان و مبتدیان
 و توان گران و عامیان صحب مدار حلال خوردن و آن
 سببه دست نده و تا توانی زن مکن که طالب دنیا باشد
 و طلب دنیا بزنهار بپار و بپار و بسیار بخند و از خنده

Soya sopa rağbet etme. Daima ismin az söylensin. İlk önlere kendi adını yazma. Kaza mahkemelerinde hazır bulunma, Şer'i mahkemeyi de inkâr etme. Kimseye kefil olma. Uluorta yerlerde devlet büyükleri ve onların oğulları hakkında konuşma. Hankâh¹²² yapma ve hankaha oturma. Çok sema yapma, Çok sema, sevindirdiği zaman ayrılık (nifak) getirir, gönlü canlandırdığı zaman ise, semahı inkâr etme. Aslandan kaçtıkları gibi halktan kaçıp yalnız kalmaya çalış. Erkeklerle, kadınlarla, çocuklarla, zenginlerle ve avam kimselerle sohbet etme. Şüpheli gördüğünü bırak. Mümkün olduğu kadar evlenmemeye çalış. Aksi takdirde dünyayı talep edersin, dünya isteği ile dinini yele verirsin. Çok gülme,

¹²² Tekke

ه فقیر اختاب کن که خند لب بار دل و امیر اند و باید
 بر همه کس بحکم شفقت نکوی و هیچ فرد را حقیر نسری
 و ظاهر خود را میارایی که از این ظاهر ضوایی بالهنت
 و با خلق مجاوله مکن و از کس راز کس چیزی مخواه و کس را
 خدمت مفرمایی و مسایح را بمال و تن و جان خدمت کن
 و در افعال ایشان انکار مینمایی که منکر ایشان هرگز ^{شکای}

بپیشد و بدینا و عورت و دولت او مغرور شو و ترا باید
 که نزل تو هیبت اند و هیکلی باشد و بلند تو بیاد و جسم
 تو کویان و عمل تو طاعت و دعای تو بیضرع و جامه تو
 کهنه و رفیق تو درویش و مایه تو توفیق و خانه تو ^{مساجد}
 و مؤلف تو حق صفا که من ائس با تو صد کان الله مؤلف
 یارب زد و کون بی نیازم کن ران و از افسر فقر و سرفرازم
 و ادب

رابع

Kahkaha ile gülmekten kaçın, çünkü çok gülmek gönlü öldürür. Herkese şefkat gözü ile bakmalısın, hiçbir kimseyi küçümseme, dış görünüşünü süsleme; çünkü dışı süslemek içi harap eder. Halkla mücadele etme, kimseden kimsenin sırrını isteme. Kimseye hizmet buyurma. Şeyhlere malınla, canınla ve vücudunla hizmet et. Onların yaptığı şeyleri inkâr etme. Çünkü onları inkar edenin yüzü hiçbir zaman gülmez. Dünya ile onun izzeti ve devleti ile gururlanma. Çünkü senin gönlün her zaman hüznü, vücudun hasta, gözün ağlar, amelin halis, duan inilti, elbisen eski, arkadaşın derviş, sermayen basan, evin mescit ve yoldaşın yüce Allah olmalıdır. Nitekim *"Her kim yalnızlıkla yoldaş olursa, Allah ona yoldaş olur."* denmiştir.

Ya Rab! Beni her iki dünyada ihtiyaçsız eyle, fakirlik içinde başımı dik tut.

درد راه طلب محرم زاردم کز دانه زان ده کمره سوی منت
 بازدم کز دانه تمنایم به عیون الله

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله على نعمائه والصلوة على محمد وآله صاحب أطوار
 القلبية معدن الأنوار الغيبية سائر الملكوت وعارف
 بحجرات وندوات آداب المقالات مظهر تجليات الذات
 والصفات العارف المكاشف بأسوار العلى اعني طایفه
 بکتابش و بی قدس استناره العزیز از بهر سالکان دینی
 و طالبان عینی الیقین از خالاف مقالات علیّه و تجلیات
 قدسیه غیبیه از دریای حقیقت جزاخری چند برای عارفان
 و عارفان مشار کرده و ایشان از این معارف یقینی و مد

نام مولف

Talep yolunda sırrının mahremi eyle, sana doğru gitmeyen yoldan beni
geri çevir.

Yüce Allah'ın yardımı ile bu risale sona erdi.